

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1995 metai

VILNIUS **pradai** 1996

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1995

VILNIUS 1996

INSTITUT LITAUISCHE GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1995

VILNIUS 1996

UDK 947.45

Li 237

Redakcinė komisija

Vytautas MERKYS (pirm.), Antanas TYLA (pirm. pavaduotojas),
Vacys MILIUS, Gediminas RUDIS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė),
Gintautas ZABIELA

Redakcinės komisijos adresas:

Kražių 5, 2001 Vilnius

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342

ISBN 9986-776-22-8

© Lietuvos istorijos institutas, 1996

MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA

SVARBIAUSI 1995 M. LIETUVOS ISTORIJS INSTITUTO MOKSLINĖS IR MOKSLINĖS ORGANIZACINĖS VEIKLOS REZULTATAI

1995 m. Lietuvos istorijos instituto mokslininkai vykdė 14 mokslo tyrimų programų, iš kurių šiais metais baigė 7 programas, įteikė spaudai apie 280 aut. l. rankraščių.

Baigtos programos:

„Lietuvos istorijos metraštis, 1995 metai“. Vadovas: prof. habil. dr. V. Merkys, spaudai parengė R. Strazdūnaitė. Parengtas ir išleistas eilinis tęstinio leidinio tomas. V., 1995, 341 p.

„Šeima ir etniniai procesai“. D. 1. „Tautiškai mišrios šeimos Rytų Lietuvos rajonuose. XX a. 5—10 dešimtmečiai“. Vadovas: dr. P. Kalnius. Atskleista tautiškai mišrių šeimų vaidmuo Rytų Lietuvos gyventojų asimiliacijos procese XX a. 5—9 dešimtmečiais, pasekta, kaip multikultūrinėje aplinkoje transformuojasi vientaučių ir tautiškai mišrių šeimų narių etnokultūrinės nuostatos, kiek svarbus šiame procese aplinkos ir subjektyvaus veiksnio poveikis. „Minties“ leidykloje išleista knyga — P. Kalnius, R. Paukštytė, A. Vyšniauskaitė „Lietuvių šeima ir papročiai“. V., 1995, 672 p.

„Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai.“ T. 2. Vadovas: prof. habil. dr. A. Tyla.

Šiame rinkinyje pateikti dokumentai apie magdeburginės teisės administracinę ir juridinę funkcionavimą Kretingos, Skuodo, Šventosios, Varnių, Veliuonos, Viekšnių, Virbalio ir Vladislavovo miestuose XVI—XVII a. Jie atspindi ne tik magdeburginės teisės praktiką įvairiuose mažuosiuose Žemaitijos Kunigaikštystės miestuose, bet ir visuomenės socialinę teisinę įvairovę, stimuliuojančią priešingą feodaliniam uždaramui savimonei.

„Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdas ir valstybės apsauga XVI a. pabaigoje—XVII a. viduryje“. Vadovas: prof. habil. dr. A. Tyla. Analizuojama valstybės finansinės galimybės ir jų santykis su valstybės tarpautinių santykių sprendimo programomis. Aiškinama, kokiais socialiniais ir ekonominiais svertais pasiremama valstybė formavo valstybės biudžetą, kaip per prievolę mokėti mokesčius atsiskleidė visuomenės nuostata dėl valstybės politinių jėgų pasirinktos politikos krypties ir kokią įtaką ta nuostata darė valstybės politinei padėčiai. Iš esmės darbe sprendžiamos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės finansinės galimybės apsaugoti savo ir visos Respublikos valstybingumą nuo atsiradusių agresijos židinių.

„Lietuva 1905—1915 metais: tautinė revoliucija ir evoliucija“. Vadovas: prof. habil. dr. V. Merkys.

Plačiai nušviesta 1905—1907 m. revoliucijos dinamika, Rusijos politikos Lietuvoje ypatybės, aptartas lietuvių tautos, kaip etnopolitinės bendrijos, tapimas, lietuviškos liberalinės srovės krizė bei santykis tarp modernios lietuvių tautos ir unijinės tradicijos. Pateiktos spaudai monografijos: E. Motieka. Didysis Vilniaus Seimas; R. Miknys. Lietuvos (lietuvių) demokratų partija 1902—1915 m. Išleista 1995. — 225 p.

Programą papildė V. Merkio parengtos monografijos, nušviečiančios moderniosios lietuviškosios tautinės srovės raidą nuo XIX a. antros pusės: „Draudžiamosios lietuviškos spaudos kelias 1864—1904 m.“ V., 1994; „Knygnešių laikai, 1864—1904 m.“ V., 1994. Parengtas spaudai rinkinys „Knygnešys“ P. Ruseckui atminti. T. 3.

„Lietuvos pilietinės visuomenės vystymosi problemos 1920—1940 m.: Vidaus ir užsienio aspektai“. Vadovas: dr. Č. Laurinavičius. Atskleistos komplikotos Lietuvos tarptautinės padėties tarpukaryje ypatybės. Nustatyta, kad komplikacijų priežastis nulėmė ne tik išoriniai (Rusijos, Vokietijos, Lenkijos ekspansionizmas), bet ir vidiniai faktoriai (konfliktas tarp etninės tautos ir istorinio paveldo buvusiose LDK teritorijose tradicinė raiška). Konstatuotas pilietinės visuomenės tarpukario Lietuvoje komplikuotas formavimasis.

Norint tvirtai pagrįsti Lietuvos pilietinės visuomenės vystymosi tarpukaryje problematiškumą, reikia toliau tęsti programinius tyrimus.

„Tautinė savigyna nacių okupacijos ir komunistinio režimo metais (1940—1990)“. Vadovė: prof. habil. dr. V. Kašauskienė.

Analizuojama nacių okupacijos ir komunistinio režimo politiniai, socialiniai, kultūriniai padariniai, lietuvių tautos pasipriešinimo okupaciniams režimams procesai, pasipriešinimo (savigynos) formų ir metodų įvairovė. Išleistas pataisytas ir papildytas dokumentų rinkinys „Lietuvos gyventojų trėmimai 1940—1941, 1944—1953 m. sovietinės okupacinės valdžios dokumentuose“ (Sudarytojai E. Grunskis ir kt.). V., 1995. 626 p.

„Minties“ leidyklai įteikta A. Anušausko monografija — „Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940—1958 metais“.

Archeologijos skyriaus bendradarbiai tyrinėjo ir žvalgė 9 archeologijos paminklus Lietuvoje.

Etnografijos skyriaus bendradarbiai vadovavo ekspedicijoms 13 Lietuvos rajonų bei Lenkijoje Punsko ir Seinų apylinkėse, užrašė 500 lapų pasakojimų, užpildė apie 350 anketų, nupiešė apie 170 objektų.

Instituto bendradarbiai išleido 8 monografijas, 1 šaltinių, 2 straipsnių rinkinius, paskelbė 114 mokslinių straipsnių Lietuvos ir užsienio prestižiniuose leidiniuose.

1995 metais Institutas organizavo 4 mokslines konferencijas: kovo 3 d. „Penkeri Lietuvos valstybingumo atkūrimo metai“; gegužės 4 d. „Lietuva Antrajame pasauliniame kare 1939—1945“; lapkričio 7—10 d. tarpt. konf. „Lietuvos valstybė XIII—XVIII a.“; gruodžio 14—15 d. tarpt. konf. „Kultūrų sąveika Baltijos regione“. Pastarųjų dviejų tarptautinių konferencijų organizavimą parėmė Atviros Lietuvos fondas. Visose Instituto organizuotose konferencijose perskaityta apie 100 pranešimų.

Instituto mokslininkai perskaitė 101 pranešimą mokslinėse konferencijose, iš kurių 28 — užsienyje organizuotose konferencijose.

Institutas palaikė mokslinius ryšius su užsienio mokslo institutais bei aukštosiomis mokyklomis. Pagal tiesioginių ryšių pasikeitimo programą su Lenkijos MA institutais šios šalies archyvuose dirbo R. Griškaitė, I. Šenavičienė, A. Prašmantaitė, R. Miknys, D. Staliūnas, E. Rimša. Parėmus Atviros Lietuvos fondui, Sankt Peterburgo dokumentų saugyklose bei Rusijos Mokslų Akademijos bibliotekos rankraščių skyriuje archyvinę medžiagą rinko V. Jogėla, A. Prašmantaitė, I. Šenavičienė, Maskvos archyvuose dirbo A. Anušauskas.

Asmeniškai pasirūpinę stipendijomis Prancūzijoje dirbo E. Motieka, R. Miknys, V. Pugačiauskas, JAV — R. Lopata, Olandijoje — V. Sirutavičius, Lenkijoje — R. Čapaitė, R. Laukaitytė, Baltarusijoje — T. Bairašauskaitė, Švedijoje — Č. Laurinavičius, R. Jarockis.

1995 m. Instituto mokslinį darbą vertino Norvegijos mokslo tarybos ekspertai. Jie palankiai įvertino Instituto asociatyvinius ryšius su Vytauto Didžiojo universitetu. Šiame Universitete dėsto 12 Instituto mokslininkų, Vilniaus universitete paskaitas skaito 5 mokslininkai. Bendroje VDU ir LII doktorantūroje mokėsi 22 istorijos ir etnologijos krypties doktorantai, iš jų V. Brandišauskas, A. Anušauskas ir A. Kasparavičius, baigę studijas, apgynė istorijos krypties daktaro disertacijas. Gruodžio 28 d. apgynusiam disertaciją „Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija 1833—1842 metais: organizacija ir veikla“ humanitarinių mokslų srities istorijos krypties daktaro laipsnis suteiktas Instituto darbuotojui V. Jogėlai.

Instituto tarybos teikimu VDU Senatas habil. dr. R. Merkienei ir habil. dr. A. Tylai suteikė profesoriaus, dr. Z. Kiaupai — docento pedagoginį mokslo laipsnį.

1995 m. rugpjūčio 27 d. Lietuvos nacionalinis istorijų komitetas buvo priimtas į Tarptautinį istorijos mokslų komitetą.

1995 m. sausio 1 d. institute dirbo 129 etatiniai darbuotojai: 48 mokslininkai, iš jų 10 habilituotų daktarų ir 38 daktarai.

Nuo 1995 m. sausio mėn. 23 d. direktoriaus pavaduotoju mokslo reikalams paskirtas hum. m. dr. A. Mickevičius.

1995 m. vasario mėn. Institutas persikėlė į naują pastatą Kražių g. 5.

S. Urbanavičienė

Konferencijos, pasitarimai, simpoziumai

SEPTINTIEJI MARTYNO MAŽVYDO SKAITYMAI

Po kelerių metų pertraukos Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje 1995 m. sausio 11 d. įvyko septintasis mokslinis seminaras „Martyno Mažvydo skaitymai 1995“. Perskaityti 7 pranešimai Lietuvos kultūros XVI a. ir kitais klausimais. Pranešimus skaitė: prof. dr. A. Jovaišas — „Martynas Mažvydas — tęsėjas ir pradininkas“, dr. D. Pociūtė — „Martyno Mažvydo giesmynai: Lietuvos liuteronų ankstyvosios himnodijos bruožai“, V. Ališauskas — „Biblijos vertimas — kalbos ir dvasios įvykis tautos kultūroje“, dr. D. Kuolys — „Prūsijos ir Lietuvos sąvokos XVI a. lietuviškuose raštuose“, dr. Z. Kiaupa — „Kauno miesto humanitarinė kultūra (XVI a.)“, A. Dubonis — „Lietuvos Metrika: Tyrimai ir leidyba“, dr. J. Tumelis — „Žinios apie Vilniaus vyskupo Pauliaus Algimanto Alšėniškio (? — 1555) biblioteką“.

Perskaičius pranešimus, vyko diskusijos. Jose dalyvavo Z. Ziulevičius, A. Jovaišas, Z. Kiaupa, D. Kaunas, J. Tumelis.

Konferencijos rengėjai pranešė, kad, rengiantis pirmosios lietuviškos knygos 450 jubiliejaus minėjimui, „Martyno Mažvydo skaitymai“ bus rengiami kasmet, po jubiliejaus — kas antri metai.

A. Dubonis

ŽIEMGALAI SKIRTA KONFERENCIJA

1995 m. sausio 14 d. Šiaulių pedagoginiame institute buvo surengta „Žiemgalių diena“.

Joje pranešimus skaitė: J. Nekrašius — „Žiemgalos“ draugija ir tautinis atgimimas“; G. Kačiuškienė — „Žiemgaliai ir A. Baranauskas“; A. Gumu-

liauskas — „Žiemgaliai ir Lietuvos valstybės atsiradimo problema“; V. Bikulčius — „Šiaurės Lietuva P. Rinkūno novelių rinkinyje „Kiemėnų kaimas“; D. Daunoraitė — „Šiaurės vakarų aukštaičių dainuojamoji tautosaka“; R. Stankuvienė — „Žiemgalos krašto dainininkė“; V. Rimkus — „V. Trušys — žiemgalių dailininkas“.

Konferencijos metu Šiaulių dailės galerijoje buvo atidaryta V. Trušio paroda „Žemė“. Koncertavo Pakruojo centrinės ligoninės folklorinis ansamblis „Verdenė“ (vad. K. Kalibatas), Joniškėlio etnografinis ansamblis (vad. A. Rapkevičienė), Kriukų etnografinis ansamblis (vad. D. Masijokienė), Pakruojo rajono etnografinis ansamblis „Linkava“ (vad. S. Lovčikaitė).

V. Rimkus

KONFERENCIJA KLAIPĖDOJE

Klaipėdos miesto savivaldybės Kultūros skyrius ir Mažosios Lietuvos istorijos muziejus 1995 m. sausio 27 d. surengė mokslinę konferenciją tema „Klaipėda ir Lietuva XX a. vidurio istorijos lūžiuose“.

Konferencijoje išklausti penki pranešimai. Juos skaitė A. Jakubčionis (Vilniaus universitetas) — „XX a. Lietuvos istorijos lūžiai lietuvių istorikų darbuose“; L. Truska (Vilniaus pedagoginis universitetas) — „Lietuva 1940—1945 metais“; P. Stankeras (Vidaus reikalų ministerija) — „Kova dėl Klaipėdos (Memelio gynyba 1944—1945 m.)“. Klaipėdiečiai istorikai perskaitė du pranešimus: V. Vareikis (Klaipėdos universitetas) — „Klaipėda 1945—1991 metais: nutrūkusi istorija“ bei S. Karalius (Mažosios Lietuvos istorijos muziejus) — „Rezistencinis judėjimas Klaipėdos krašte 1945—1959 metais“.

Po pranešimų vyko įdomios diskusijos. Jos koncentravosi apie tris problemas: Lietuvos reokupacija po Antrojo pasaulinio karo, Lietuvos sienos po karo ir XX a. Klaipėdos krašto istorijos ypatumai. Baigiamojoje diskusijų dalyje kalbėta apie istorijos objektyvumo problemą. Buvo pažymėta, kad Lietuvos sovietmečio istorija tampa istorikų tyrinėjimo objektu.

J. Genys

KONFERENCIJA „LIAUDIES MEISTRŲ PIETOS“

1995 m. vasario 2 d. Šiaulių „Aušros“ muziejuje įvyko konferencija „Liaudies meistrų pietos“. Pranešimus skaitė: dr. A. Počiulpaitytė — „Pietos ikonografija“; monsinjoras A. Bitvinskas — „Pieta teologijos požiūriu“; dail. A. Vasi-

Liauskas — „Liaudies skulptūros rinkiniai „Aušros“ muziejuje“; doc. dr. V. Rimkus — „Pieta — meninis vaizdas“; S. Mockutė — „Vilnonių skarų kolekcija „Aušros“ muziejuje“.

Veikė paroda iš „Aušros“ muziejaus fondų, joje buvo eksponuota per 30 šio siužeto liaudies skulptūrų vilnonių skarų fone. Konferencija ir paroda parodė, kokiais turtais disponuoja šis muziejus. Net ir nedidelės, bet gerai parengtos parodos suteikia galimybę naujai pažvelgti į nacionalinės kultūros lobius ir juos įvertinti. Šiaulių „Aušros“ muziejus šios konferencijos pranešimų tezes išleido atskiru leidiniu — „Pieta lietuvių liaudies dailėje“ (Šiauliai, 1995. 16 p.).

V. Rimkus

REZISTENCIJAI SKIRTA KONFERENCIJA

Paminint Vasario 16-ąją ir Kovo 11-ąją, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo institutas su Mokslininkų rūmais 1995 vasario 11 d. Vilniaus universitete organizavo konferenciją „Neginkluotas pasipriešinimas okupantams kovojant dėl Lietuvos Nepriklausomybės (1944—1989)“. Pranešimus skaitė: Algimantas Liekis — „Antisovietinio pasipriešinimo (1944—1990 m.) periodizacija“; Mindaugas Bloznelis — „Lietuvos išlaisvinimo taryba (1944—1946 m.)“; Viktoras Ašmenskas — „Lietuvos tautinė taryba (1945—1947 m.)“; Gintaras Vaičiūnas — „Partizanų organizacinių padalinių veikla (1944—1953 m.)“; Petras Kemeckis — „Partizanai ir jų rėmėjai (1944—1957 m.)“; Juozas Bagušauskas — „Pogrindinės jaunimo organizacijos“; Stanislovas Liučvaitis — „Vėlinių minėjimai“; Viktoras Petkus — „Lietuvos Helsinkio grupė ir jos veikla“ (perskaitė Stasys Kaušonis); Antanas Terleckas — „Lietuvos laisvės lyga ir jos veikla“; Petras Plumpa — „Pogrindžio spauda (1968—1973 m.)“; Kazimieras Garšva — „Kultūrinė rezistencija Rytų Lietuvoje (1944—1990 m.)“.

Nurodyta, kad maždaug 1954—1960 m. Lietuvoje KGB susekė 150 nelegalių organizacijų, 108 jaunimo organizacijas, 700 narių nuteista, rasta 365 lapeliai, 43 kartus iškelta trispalvė. P. Plumpa, dar 1958 m. iškėlęs trispalvę ant Kauno Petrašiūnų elektrinės ir nuteistas už „Katalikų bažnyčios kronikos“ spausdinimą, atsakydamas į klausimus nurodė: Lietuvoje buvo užverbuota 110 000 KGB agentų, kurie su giminėmis sudaro beveik milijoną įbaugintų piliečių. Jų kompromituojančią medžiagą reikėtų įšaldyti. 1940 m. Kauno KGB 90 proc. sudarė žydai. Tada planuota išvežti 700 000 gyventojų, iš viso — 76 proc.

K. Garšva

VAKARŲ LIETUVOS KATALIKIŠKOJI KULTŪRA

1995 m. vasario 14 d., Lietuvos nepriklausomybės dienos išvakarėse, Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakultete įvyko mokslinė konferencija „Vakarų Lietuvos katalikiškoji kultūra“. Ją organizavo Lietuvių katalikų mokslo akademijos Klaipėdos skyrius. Skaityti pranešimai buvo daugiau apžvalginio pobūdžio, juose aptarta katalikiško lietuviškumo vieta protestantiškoje Vakarų Lietuvoje, išryškinta, kas vienoje ar kitoje visuomeninių, etnomuzikologinių mokslų srityje atskleista per pastaruosius metus. Problemas nagrinėjo mokslininkai, jau ir anksčiau dalyvavę trijose kasmetinėse vakariniams lietuviams skirtose konferencijose.

Konferenciją pradėjo ir sveikinimo žodį tarė Klaipėdos universiteto rektorius prof. habil. dr. Stasys Vaitekūnas. Jo kalboje ryškiai atsiskleidė mintis, kad per katalikiškos ir protestantiškos kultūrų ekumeninį sąjūdį būtų atkurta vieninga krikščionybė, paremta mokslu. Be teologinių klausimų, turėtų būti svarstomi visiems krikščionims aktualūs socialiniai, technikos pažangos, ekologiniai, futurologiniai klausimai.

Kalbėti apie tautiškumą — vadinasi, kalbėti apie žmogaus gyvenimo prasmę. Kodėl gyvena žmogus? Kad atliktų Aukščiausiojo užduotį. Kokią? Mylėti artimą, tarnauti jam. Tikri krikščionys savo gyvenimo prasmę įrodo Dievo įstatymų pagrindu bendradarbiaudami su kitais žmonėmis ir, suvokdami svarbą dvasiškai tobulėti, eina tobulėjimo keliu. 1289 m. užsibaigęs Mažosios Lietuvos įjungimas į Kryžiuočių ordino valstybę ir 1422 m. Melno taika, įteisinusi šios vokiečių valstybės sieną su LDK, padalino į dvi dalis ne tik lietuvių etninę žemę, bet ir perskyrė į dvi dalis pačią lietuvių tautą. Jų istorija ir ekonominis gyvenimas vis labiau skyrėsi. Ir vis dėlto tai buvo vienos tautos dalys. Taigi ne bendra žemė, ne vienodas ekonominis gyvenimas ir ta pati istorija apsprendžia tautą. Svarbią rolę čia vaidina religija. Kaip kultūra sutaurina gamtą ir individualizuoja tautą, taip religija sutaurina kultūrą ir jos nešėją — tautą. Apie tai pranešime „Tautiškumo netektis Mažojoje Lietuvoje ir lietuvių kilmės kitataučiai“ kalbėjo svečias iš Vilniaus Vytautas Šilas.

Dr. Algirdo Matulevičiaus (Vilnius) teigimu, Karaliaučiaus universitetas buvo labai svarbus ne tik Mažosios, bet ir Didžiosios Lietuvos mokslo ir kultūros židiny. Savo pranešime „Didžiosios ir Mažosios Lietuvos studentai Karaliaučiaus universitete XVI—XIX a. (450-osioms metinėms)“ autorius akcentavo, kad Karaliaučiaus universiteto (Mažosios Lietuvos) studentai tapo daugiausia kunigais ir lietuvių raštijos kūrėjais, kiti (LDK) — labiau valstybės, visuomenės, kultūros veikėjais.

Muzikologė doc. Daiva Kšanienė (Klaipėda), kalbėdama apie „Santaros“ chorų veiklą Klaipėdos krašte, minėjo, kad XIX a. pabaigos tautinio atgimimo sukuriuose Tilžėje veikusios „Birutės“ ir lietuvių giedotojų draugijos davė impulsą

patriotiškai nusiteikusiems Mažosios Lietuvos lietuviams, ypač jaunimui, burtis į savo vietovių lietuviškas draugijas. Šios nors ir nedidelės draugijos tuo metu miesteliuose, šalia bažnyčios, buvo vieninteliai kultūros židinėliai, besirūpinantys gimtosios kalbos, papročių saugojimu, entografinės medžiagos rinkimu, lietuviškų knygų platinimu, tautiškumo per bažnytinę chorinę giesmę, vaidinimus puoselėjimu. Draugijos neturėjo ryšių viena su kita. Todėl 1912 m. spalio 6 d. Tilžėje buvo įsteigtas bendras draugijų organas — „Santara“. Jos veikla buvo reikalinga ir naudinga lietuvybei palaikyti. Per „Santaros“ veiklą pamažu skleidėsi grįžtančios į Klaipėdą katalikybės žiedai. Deja, ji nutrūko lemtingaisiais 1939 m. Draugijos nuveikti darbai žadinant lietuvybę ir tautinę savimonę, jos sukurtos vertybės išliko istorijai ir mūsų tautai kaip dvasinės kultūros paminklas.

Vienas svarbiausių Vakarų Lietuvos muzikinio gyvenimo uždavinių — savo tautinės dvasinės muzikinės kultūros pažinimas. Kristaus žodis vėliausiai pasiekė Žemaitiją, — čia, ant Palangos ir Salantų kalvų, užgeso paskutiniai pagoniškieji aukurai, tačiau giesmės nenutilo. Iš pagoniškųjų prie aukuro skambėjusių giesmių, kurias katalikų bažnyčia ne tik toleruoja, bet ir yra įtraukusi į liturginį giesmyną bei paskelbusi būtinomis giedoti kiekvieną sekmadienį, būtų visiems žinoma ir populiari giesmė „Šventas Dieve“. Lietuvių liaudies bei liturginis giedojimas dar yra mažai tyrinėti, ir tai yra atskira ir įdomi lietuvių kultūros istorijos sritis, reikalaujanti prityrusio specialisto muziko, sugebančio nustatyti tautinių lietuviškų giedojimų kilmę, amžių bei ištakas. Apie tai buvo kalbama kompozitoriaus doc. Alvido Remesos pranešime.

Pranešimo „Mažosios Marijos valandos, arba kurstas Žemaitijoje“, autoriaus dr. Alfonso Motuzo teigimu, buvo žinomos jau nuo pirmųjų krikščionybės žingsnių Vakarų Lietuvoje. Tai buvo maldos ir giesmės, skirtos Švč. M. Marijai, lotyniškai vadinamos Cursus B. V. Mariae. Vyskupas M. Valančius savo veikale „Žemaičių vyskupystė“ viešųjų maldų ir giesmių Švč. M. Marijos garbei — Cursus B. V. Mariae — lotynišką pavadinimą sužemaitino, vadindamas jas „kurstu“. Šiandien šios giesmės jau neskamba bažnyčiose, bet jas dar moka Vakarų Lietuvos žmonės.

Kokia šiandien katechetų rengimo padėtis? Prof. habil. dr. Vytolio Kučinskio teigimu, — apgailėtina. Katechetus rengia Kretingos Šv. Antano, Panevėžio vyskupijos Berčiūnų Šv. Kazimiero kolegijos bei Vilniaus pedagoginis universitetas. Nėra vieningos programos, trūksta profesionalių pedagogų. Dėstytojai iš užsienio šalių — tai ne išsigelbėjimas. Klaipėdos universitete veikianti protestantiška teologijos katedra savo veiklumu, pedagogais ir religine švietėjiška kultūrine veikla pranoksta visas veikiančias katalikiškas mokslo institucijas. Taigi katechetų rengimo problema aktuali ir kuo greičiau spręstina.

Apie visų Lietuvos krikščionių Bažnyčių suartėjimą, bendradarbiavimą — vieni-
jimąsi kalbėjo Nikita Černigovskis pranešime „Некоторые проблемы
русской литургии в Римско-католической церкви Литвы“. Prelegentas
akcentavo, kad šiandien Lietuvos katalikų bažnyčia mažai dėmesio skiria rusų ka-
talikų mažumai. 1992 m. Klaipėdos Juozapo Darbininko bažnyčioje buvo pradėtos
aukoti Šv. Mišios rusų katalikams. Bet šiandien ši iniciatyva yra prigesusi, todėl
stiprėja praraja tarp Klaipėdos lietuvių ir rusų tautybės katalikų. Šis klausimas yra
neatidėliotinas, jį reikia kuo skubiausiai spręsti. Autorius plačiai aptarė 1964 m. II
Vatikano Susirinkimo priimto dekreto „Apie ekumenizmą“ turinį.

Doc. dr. Vlado Pupšio (Klaipėda) žodžiais, neturint galimybių išstudijuoti
Vokietijos archyvuose esančios medžiagos apie Klaipėdos krašto kultūros ir švie-
timo raidą, katalikybės apraiškas, kurios vienu ar kitu istoriniu laikotarpiu evan-
geliškame liuteroniškame areale buvo mažuma, tenka pateikti įdomesnių faktų iš
mums prieinamos Nepriklausomos Lietuvos 1924—1934 m. laikotarpio spaudos
ir periodinių leidinių. Prelegentas šį kartą kalbėjo apie asmenybes, aktyviai daly-
vavusias katalikiškame judėjime, ir ekskursijas. Pranešime „Atminty išlikę susiti-
kimai (Klaipėdos spaudos pranešimai prieš 50 metų)“ Vl. Pupšys kalbėjo apie
Prano Mašiotą, Juozo Žilevičiaus ir kitų asmenų veiklą. Be katalikiškoje veikloje
dalyvavusių kultūros ir visuomenės veikėjų, svarbų vaidmenį vaidino ir ekskursi-
jos. Į tuometinį liuteronišką Klaipėdos kraštą atvykdavo katalikai iš Didžiosios Lie-
tuvos. Dažnai jų ekskursijoms vadovaudavo Kretingos pranciškonai, kurie akty-
viai reikėsi katalikiškoje kultūrinėje veikloje: organizavo procesijas, įvairias eity-
nes su vėliavomis ir muzika, šv. Antano atlaidus Kretingoje. Kaip liudija tuome-
tinė spauda, vietinių vokiečių tai visai nepiktino, o tik skatino užmegzti glaudes-
nius tarpkonfesinius ryšius.

Doc. dr. Eugenijos Federavičienės teigimu, krikščioniškosios kultūros gai-
vinimas šiandien yra neatidėliotinas. Kultūra perauga į civilizaciją: plečiasi didmies-
čiai, nebėra sistemos moksle ir pagaliau išplinta skepticizmas. Kaimas ir maži mies-
tai tampa provincija. Dominuoja didmiesčio žmogus — be tradicinės masės faktų
žmogus; be religijos (nemylintis), nevertinantis kaimo gyvenimo. Atsiskyręs nuo
vaisingos žemės, kuri kiekvienai kultūrai duoda kūną ir kraują, apleido ir kūrybinę
žmogaus dvasią, todėl miestas galop ir pats žlunga. Ir šai prasideda skepticizmas:
mes ne gotikos ir ne klasicizmo atstovai, mes neturime senų laikų nostalgijos, mes
einame į Europą! Toks civilizacijos tarpsnis Europos gyvenime pastebimas nuo
1800 m. ir yra neišvengiamas visų mūsų likimas. Kai išskiriama estetinė ir metafiz-
zinė kūryba, — ateina žlugimo laikas (A. Maceina). Kiekviena tauta turi atlikti savo
pašaukimo misiją — tęsti Dievo kūrybą. Nuo prigimties kultūros faktų einama prie
religijos — prie tiesos, gėrio ir grožio šaltinio, kai per tikėjimą artėjama prie tiesos

šaltinio, per viltį — prie grožio šaltinio, o per meilę — prie gėrio šaltinio. Trys didžiosios dieviškosios dorybės — tikėjimas, viltis ir meilė — per fizinį, kultūrinį ir religinį ugdymą pakelia žmogų į antgamtinę metafizinę ir mistinę komunikaciją. Pranešėja, remdamasi St. Šalkauskiu, nurodė tris pagrindinius religinio lavinimo uždavinius: religijos mokymą, rengimą tikėjimui ir religinės sąmonės formavimą. Religijos mokymo negalima atskirti nuo doros mokymo. Todėl religijos mokymas ne tik lavina mokinius, bet juos ir auklėja. Tikėjimas — tai Dievo dovanota malonė ir prigimtis. Nauja nūdienos krikščioniškoji kultūra, paremta dora ir morale, jokių būdu negrįš į viduramžius. Taigi aukštesnis Bažnyčios kilnumas ir autoritetas reikšis (ir jau reiškiasi) dvasine šviesa žmonių sieloms. Visa tai priklausys nuo to, kiek žmonės laisvai tikės vedami sąžinės, kiek Bažnyčia bus visiškai laisva skelbti Dievo žodį ir mokyti, kiek jos nariai — pasauliečiai ir kunigai — bus pasirengę liudyti Kristų!

Filosofiniu aspektu apie Dievo tikrovę, mokymą apie tikslą ir kūną kaip organizmą kalbėjo svečias iš Palangos Jurijus Lipovka pranešime „Bandymas apžvelgti universalijas“. Gyvųjų kūnų vystymasis atvedė į žmogaus proto genezę. Jo atsiradimas yra savotiškas, kokybinis „sprogimas“, kuris pagreitino tikrovės vystymąsi begalinio tikslo link, t.y. Dievo link. „Tiktai Protas duoda jo kūrėjui galimybę jausti visą įvairovę ir idealiojo pasaulio grožį ir tiktai Protas atveria mums Dievo begalybę ir nepasiekiamumą — būties tobulumo tikslą — teigė pranešėjas. — Aš esu Alfa ir Omega, pirmasis ir paskutinis, pradžia ir pabaiga — šie žodžiai tapo krikščionims šventais — objektu, reikalaujančiu ypatingų tyrinėjimų, nors juose ryškus toks tikslo supratimas, kuris jau beveik du tūkstantmečius įprasmintas teologijoje“.

Konferenciją užbaigė doc. dr. Onos Tijūnėlienės pranešimas „Marijos Pečkauskaitės pašaukimas — tarnauti krašto žmonėms“. Jame pranešėja atskleidė rašytojos, pedagogės, visuomenės veikėjos M. Pečkauskaitės labdaringos veiklos turinį ir ištakas. Marija paveldėjo iš motinos religinį altruizmą ir jį praktikavo nuo mažens: įvairius mažmožius ir skanumynus mielai atiduodavo broliams, kumečių vaikams, ligoniams. Ypač didelį vaidmenį formuoti jos demokratinėms pažiūroms, stiprėti artimo meilės jausmui turėjo vokiečių pedagogas F. Försteris, kurio paskaitų klausė studijuodama Ciūricho universitete. Jau XIX a. pabaigoje, bundant mūsų tautai iš ilgametės priepaudos, Marija aktyviai įsitraukė į nacionalinį išsivadavimo judėjimą. O atsidavusia skurstančių, vargstančių nelaimingų ligonių ir kitokios pagalbos reikalingų žmonių globėja ji tapo 1915 m. apsigyvenusi Židikuose. Meilė žmogui — ryškiausia Marijos Pečkauskaitės dorovinė savybė. Ji rūpinosi ir kitokios pagalbos reikalingais žmonėmis, tarp jų garbiais, talentingais. Savo širdies meilę dalino visiems, kuriems jos reikėjo. Globotinių sveikata buvo didis Marijos rūpestis. Židikuose prie globos namų atidarytoje ambulatorijoje ji stengėsi padėti visiems

ligoniams. 1921 m. ji buvo viena iš blaivybės draugijos aktyvisčių, prisidėjo prie blaivybės namų statybos. Aktyviai reikėsi kaip bažnyčios pagalbininkė. 1915—1930 metai — tai tarnavimo kitiems, labdaringos jos veiklos laikotarpis.

Paskutinį žodį prieš diskusijas tarė konferencijai vadovavęs LKMA Klaipėdos skyriaus pirmininkas doc. A. Remesa.

Diskusijose daugiausia buvo kalbama apie katalikiškos kultūros palikimą, jo išsaugojimo Vakarų Lietuvoje problemas. Vienas iš diskusinių klausimų buvo — nūdienos Lietuvos katechetų rengimo problema. Šiuo ir kitais klausimais pasisakęs Telšių kunigų seminarijos kapelionas kan. mons. Kazimieras Gaščiūnas akcentavo, kad reikia labai susirūpinti mokytojų katechetų rengimu Lietuvos mokykloms. Neparengtas šios srities specialistas duoda dvigubą nenaudą Katalikų Bažnyčiai.

Kadangi konferencijoje nedalyvavo Klaipėdos ortodoksų ir evangelikų liuteronų atstovai, ekumenizmo klausimu nebuvo diskutuota.

Apibendrinant konferencijos darbą, prieita prie nuomonės, kad svarbu išsaugoti Vakarų Lietuvos katalikiškąjį paveldą ir jį propaguoti jaunajai kartai. Atkreipti didesnę dėmesį į mokytojų katechetų rengimą Vakarų Lietuvos mokykloms, rengti ekumenines mokslines konferencijas.

Po diskusijų vyko religinės muzikos valanda. Joje dalyvavo Klaipėdos universiteto merginų choras (vad. doc. F. Sereika).

Niltilus paskutiniam muzikiniam akordui, konferencijos dalyviai išsiskirstė su užduotimis, naujais planais ir polėkais, kurie atsiskleis kitoje konferencijoje.

A. Motuzas

ATNAUJINTAS LIETUVOS NACIONALINIS ISTORIKŲ KOMITETAS

Lietuvos nacionalinis istorikų komitetas buvo išrinktas 1991 m. lapkričio 22 d. iš 8 narių: Alfonsas Eidintas (prezidentas), Antanas Tyla (viceprezidentas), Stasys Samalavičius (generalinis sekretorius), Vytautas Žalys (vicegeneralinis sekretorius), Algis Kasperavičius, Ingė Lukšaitė, Vytautas Merkys ir Mindaugas Tamošiūnas. Per praėjusius beveik ketverius metus LTIK sudėtis pasikeitė: S. Samalavičius — mirė, A. Eidintas ir V. Žalys išvyko diplomatiniam darbui į JAV. Pastaruoju metu iš 8 narių komitete liko penki. Prezidento pareigas ėjo viceprezidentas A. Tyla, generalinio sekretoriaus — A. Kasperavičius.

Nuo 1991 m. pabaigos LTIK užmezgė ryšius su Tarptautiniu istorijos mokslų komitetu Paryžiuje, pradėjo gauti jo informacinius biuletenius, parengė LTIK įstatus ir ėmė tvarkyti dokumentus, reikalingus įstoti į Tarptautinį istorijos mokslų komitetą. Šį darbą teks užbaigti 1995 m. vasario 17 d. naujai išrinktam Lietuvos istorikų komitetui.

Tą dieną Lietuvos istorijos instituto naujųjų rūmų salėje Vilniuje (Kražių 5) įvyko pirmasis renginys — Lietuvos istorikų susirinkimas, kuriame dalyvavo įvairiose mokslo įstaigose dirbantys istorikai. Susirinkimas aptarė Lietuvos nacionalinio istorikų komiteto ataskaitą, patvirtino įstatus ir atnaujino jo sudėtį. Lietuvos nacionalinio istorikų komiteto nariais tapo habil. dr. Egidijus Aleksandravičius (prezidentas), akademikas Vytautas Merkys (viceprezidentas), dr. Arturas Mickevičius (generalinis sekretorius), dr. Rimantas Miknys (vicegeneralinis sekretorius), dr. Algis Kasperavičius, dr. Ingė Lukšaitė ir dr. Juozas Skirius. Komiteto nariu su patariamąjo balso teise liko prof. habil. dr. Antanas Tyla.

Lietuvos nacionalinio istorikų komiteto svarbiausias tikslas — padėti mūsų istorikams plėsti tarptautinį bendradarbiavimą, atstovauti jiems Tarptautiniame istorijos mokslų komitete. Šio Komiteto Generalinė Asamblėja, įvykusi 1995 m. rugpjūčio 27 d. Monrealyje (Kanada), priėmė Lietuvos Nacionalinį istorikų komitetą į savo organizaciją.

M. Tamošiūnas

KONFERENCIJA KOVO 11-OSIOS PENKTOSIOMS METINĖMS PAŽYMĖTI

Stengiantis konsoliduoti Lietuvos visuomenę, Lietuvos istorijos instituto Naujasiųjų laikų istorijos skyrius 1995 m. kovo 3 d. Nepriklausomybės atkūrimo penktųjų metų proga į konferenciją Kovo 11-ajai paminėti sukvietė viso Lietuvos politinio diapazono atstovus.

Konferenciją pradėjęs Lietuvos istorijos instituto direktorius prof. A. Tyla pasidžiaugė, kad labai simboliška rengti Nepriklausomybės atkūrimo minėjimą naujojo istorijos instituto pastato salėje ir kad taip sutapo, jog ši konferencija — pirmoji naujajame institute. A. Tyla Vasario 16-ąją ir Kovo 11-ąją pavadino savotiškais XX a. lietuvių tautos Žalgiriais, t.y. didžiulėmis pergalėmis.

Konferencijoje perskaityta 12 pranešimų: 10 svečių ir du mūsų instituto darbuotojų.

Prof. V. Landsbergis pranešime „Kovo 11-osios Aktų idėjos“ pabrėžė, kad būta ne vienos deklaracijos, o visos aktų sekos, kurie parengti Kovo 11-ąją. Net Rusija 1991 m. liepos 29 d. sutartimi pripažino Lietuvos nepriklausomybę ir visus Kovo 11 d. aktus.

Seimo narys V. P. Andriukaitis pranešimą paskyrė nepriklausomybei ir demokratijai Lietuvos socialdemokratų siekiuose ir veikloje. Pranešėjo nuomone, tuo metu (1990 m.) LSDP buvo viena radikaliausių jėgų, siekusių nepriklausomybės.

Demokratų partijos atstovas J. Tارتilas skaitė pranešimą „Lietuvos valstybės krašto apsaugos formavimosi ypatumai“, skirtą 1918—1919 metų laikotarpiui. Pranešime daugiausia remtasi prof. A. Voldemaro atsiminimais.

„Politinių kalinių viltys, siekiai ir Lietuvos nepriklausomybė“ — tokia buvo Seimo nario B. Gajausko pranešimo tema. Prelegentas pabrėžė, kad nepriklausomybės atkūrimas — visų Lietuvos žmonių nuopelnas. Pats šis faktas — tai moralinis atpildas už politinių kalinių ir tremtinių patirtas kančias, nors šiandien juos ir žeidžia teisingumo stoka Lietuvoje.

Prof. B. Genzelis skaitė pranešimą „Lietuvos valstybės konstitucinių pagrindų nustatymas“. LDDP visada buvo už parlamentinę respubliką. Pranešėjas pareiškė manąs, kad 1992 m. spalio 25 d. priimta Konstitucija yra geriausia, ką tada buvo galima parengti.

Prof. V. Kašauskienė (LII) pranešime „Lietuvos valstybingumo XX a. tapsimas“ daugiausia lygino 1918 m. ir 1990 m. sąlygas. 1918 m. nepriklausomybę skelbti buvo sunkiau.

Prof. B. Kuzmicko pranešimo tema — „Penkeri metai: viltys ir tikrovė“. Jis priminė, kad niekas nei Vakaruose, nei Rytuose nenumatė tokio greito komunizmo žlugimo ir SSRS iširimo. Nors Lietuvoje plačiai kalbėta apie demokratiją, tačiau per pastaruosius metus neatsirado visuotinis pasitikėjimas valstybinėmis institucijomis, o greičiau atvirksčiai.

M. Laurinkus skaitė pranešimą „Politinių partijų formavimasis ir demokratija“. Nuo egzaltuoto požiūrio į istoriją ir savęs sutapatinimo su įvykiais kartais gelbsti politinė ironija. Nors nepriklausomybės idėja vėliau buvo suprasta kaip saivai suprantamas dalykas, didžiausia problema — kaip tai padaryti. Jei ne Sąjūdis, visi įvykiai Lietuvoje, anot pranešėjo, būtų prasidėję tik po rugpjūčio pučo.

Seimo nario R. Ozolo pranešime išnagrinėta Sąjūdžio radikalizmo raida („Lietuvos valstybingumo atkūrimo strateginės nuostatos“). Sąjūdis laimėdavo tik tada, kai elgdavosi radikaliai. Jis atsirado tik vienam tikslui — nepriklausomybės paskelbimui. Reikalaudami tiesos, lietuviai pasirodė besą radikalesni už didžiausius pasaulio radikalus. Jei Lietuvos laisvės lyga reikalavo atiduoti nepriklausomybę, tai Sąjūdis pats ėjo jos atsiumti.

Seimo nario A. Saudargo pranešime „Lietuvos valstybės užsienio politikos prioritetai“ buvo išdėstytos tarptautinio Lietuvos Respublikos pripažinimo politinės detalės. Būtent Kovo 11-osios rezultatas yra Lietuvos Respublika, pripažinta dvišalėmis sutartimis, nors ir neapimanti visų lietuvių etninių žemių, bet su Vilniumi ir Klaipėda, be to, su išvesta svetima kariuomene. Ar buvo tam alternatyva? Bet kokia alternatyva būtų reiškusi teritorines pretenzijas Lietuvos Respublikai. Iki pučo suaktualinta Baltijos valstybių aneksijos nepripažinimo politika, atsirado toks termi-

nas, kaip „Baltijos valstybės“. Kuriantis NVS, Baltijos valstybės jau buvo JT organizacijos narės. Koks būtų buvęs kitas Lietuvos kelias? Gal kruvinas Gruzijos tipo kelias (ji irgi iš pradžių nestojo į NVS) — „sugrįžti“ į NVS?

Tautininkų sąjungos pirmininko R. Smetonos pranešimo tema — „Tautinė valstybė: praeities ir ateities sankirta“. Prelegentas aptarė tautos sąvoką. Jo manymu, tauta — tai etninė bendrija, kurios narius sieja kraujo ryšys. Antrasis pasaulinis karas ir nacionalsocialistai, pasinaudoję kai kuriais nacionalizmo teiginiais, sukompromitavo pačią nacionalinės valstybės idėją. Dabar pasaulyje išivyravo tarpnacionalinės grupuotės, skatinančios mažųjų valstybių ekonominį nepajėgumą, jų nepriklausomybės idėjų kompromitavimą ir niekinimą. Matydamas tokio pobūdžio pavojų ir mūsų jaunai valstybei, R. Smetona pakvietė atgaivinti nacionalizmą gerąja prasme ir teigė, kad Lietuvai vienintelė išeitis — tautinė valstybė.

Dr. Č. Bauža (LII) aptarė faktografinę Atgimimo eigą („Valstybės atkūrimo prielaidos ir eiga 1988—1991 m.“). Jis pažymėjo, kad visą okupacijos laikotarpį lietuvių tautos atsparumo palaužti nepavyko, tik keitėsi pasipriešinimo formos. Kadangi Komunistų partija, kaip struktūra, primesta iš išorės, neturėjusi tvirtesnio moralinio pagrindo, Sąjūdis, energingai veikdamas, nugalėjo visose srityse.

Po pranešimų į klausimus raštu atsakė Seimo nariai V. Landsbergis ir A. Saudargas. Pasisakė Seimo narys A. Baskas.

Baigdamas prof. A. Tyla padėkojo visiems konferencijos dalyviams, svečiams ir organizatoriams. Konferencija pasižymėjo tolerancija — nebuvo jokių ginčų ar užgauliojimų, ko buvo galima baimintis, susirinkus tokio plataus politinio diapazono atstovams. Konferencijos medžiagą žadama išleisti atskiru leidiniu.

D. Vilimas

KONGRESAS „BIODEMOGRAFIJA IR ŽMONIJOS EVOLIUCIJA“

Tarptautinės antropologijos ir etnologijos mokslų sąjungos organizuotas kongresas „Biodemografija ir žmonijos evoliucija“ vyko Italijoje 1995 m. balandžio 19—27 d. Kongrese buvo aptariami demografiniai, antropologiniai, socialiniai žmonijos raidos aspektai. Jame dalyvavo daugybė mokslininkų iš viso pasaulio. Kongreso darbas buvo suskirstytas dviem etapais. Pradžioje įvairiuose Italijos miestuose vyko teminiai simpoziumai, kurie vėliau buvo apibendrinti Florencijos Antropologijos institute vykusiuose baigiamuosiuose posėdžiuose. Dviejuose teminiuose simpoziumuose dalyvavo prelegentai ir iš Lietuvos.

Simpoziumas „Kintantys regionai: taikomoji antropologija ir demografinės perspektyvos“ vyko Bario mieste Italijos pietuose. Jį organizavo Bario universiteto Demografijos ir Antropologijos katedros. Šis simpoziumas vyko dvi dienas, jame

dalyvavo mokslininkai iš Anglijos, Indijos, JAV, Kroatijos, Lenkijos, Lietuvos, Meksikos, Rusijos, Slovėnijos, Urugvajaus, Italijos. Pranešimus skaitė: A. Aklajevs — „Besikeičiančios etnopolitinės orientacijos ir etninis konfliktas Rusijos federacijoje: XX a. dešimtas dešimtmetis“, I.L. Babič — „Moterys ir konfliktas Šiaurės Kaukaze“, A. Basu — „Ethnos ir ethos perėjime: sociokultūrinės, demografinės ir biomedicininės išlikimo koreliacijos“, B. Bennetas — „25 metai ekonominių ir kultūrinių pasikeitimų: karo ir ideologinio kalėjimo būsena Kroatijos bendruomenėje“, S.M. Biocina — „Šeimos trauma ir šeimos funkcionavimas karo sąlygomis: pabėgėliai Hvaro saloje, Kroatijoje“, J.W. Cole — „Regionalizmo atsinaujinimas Europoje: Pietų Tirolio pavyzdys“, S. Colič, A. Sujoldzič — „Kai kurie akultūracijos proceso aspektai bei galima sociokultūrinė pabėgėlių integracija ir perkeltos šeimos Hvaro saloje, Kroatijoje“, A. Čepaitienė — „Etniškumas: stereotipų modeliavimas. Lietuvos pavyzdys“, S. Distaso, A. De Lucia — „Demografiniai ir socioekonominiai aspektai, susiję su moterų iš Albanijos apsigyvenimu Bario provincijoje“, L. Icke-Schwalbe — „Šeimos struktūra ir klanų organizacija perkeltose gentyse Vakarų Bengale, Indijoje“, Z. Jasiewiczus „Etniškumas perėjime: Ukrainos lenkai Kazachstane“, L.K. Gostieva — „Demografinis veiksnys ingušų-osetinių konflikte“, A. Lopasič — „Migracijos ir turizmo įtaka dviem Viduržemio jūros saloms (Sardinijai ir Korsikai), V. Malkova — „Tautinių valstybių ideologų konstruojami etniniai stereotipai — vienas iš būdų tarpetninių konfliktų reguliavimui postsovietinėse Rusijos respublikose“, A.G. Osipovas — „Ideologinė aplinka ir kai kurių musulmonų grupių identitetas“, I. Rudanas ir kt. — „Bendrasis nacionalinis produktas ir vėžio susirgimai 1983—1988 m.: 50 pasaulio šalių analizė“, P. Rudanas — „Regionai pereinamuoju periodu — taikomosios antropologijos perspektyvos: Įvadas į temą“, V. Rudan — „Šeima „perėjime“, M. Sans — „Urugvajaus gyventojų skirtingų etninių grupių elgesys: santuokinės preferencijos“, S. M. Spoljar-Vrzina — „Šeimos tapatumo išlaikymas tremtyje: nebylusis gerovės veiksnys (Pabėgėliai ir perkeltieji asmenys Hvaro saloje, Kroatija)“, M. Ustinova — „Socialiniai pasikeitimai latvių etninėje mažumoje Maskvoje“, L.A. Vargas, L.E. Casillas — „Nacionalinis universitetas Meksike: Mesokosmosas perėjime“, M. Vidocič — „Migracija ir izoliaciniai procesai Selska slėnyje, Slovėnija“.

Po pranešimų vyko diskusijos, kuriose daugiausia dėmesio susilaukė tokios temos, kaip Rusijos posūkis į federalizmą ir pilietinės visuomenės kūrimą, sąvokos „sovietinė nacija“ apibūdinimas, etninės inteligentijos ideologinis vaidmuo etninių bendrijų formavimesi, regionalizmo atsinaujinimas Europoje bei kiti klausimai, susiję su lokalinių etninių grupių kilimu. Buvo nutarta šio simpoziumo pranešimus atspausdinti atskiru leidiniu. Florencijoje šio simpoziumo pranešimus apibendrino B. Bennetas.

Simpoziumas „Gimimų kontrolė ir etiniai klausimai“ vyko Trento mieste, Gamtos mokslų muziejuje. Prelegentai iš Indijos, Italijos, JAV, Lietuvos perskaitė šiuos pranešimus: P. Grassivaro Galo, F. Viviani — „Vedusių porų vaisingumas Alžyre“, V. Karuppaiyan — „Moteriškasis infanticidas kaip dirbtinis ir natūralus demografinio sprogimo kontrolės veiksnys: antropologinė analizė“, R. Paukštytė — „Kūdikio laukimas tradicinėje kaimo ir šiuolaikinėje bendruomenėse“, D.P. Tracer — „Vaisingumo apribojimo mechanizmas tradicinėse žmonių visuomenėse: jo vaidmuo žmonijos gyventojų augimo istorijoje“. Simpoziume taip pat buvo aptartos M. Milani Comparettis apibendrinamojo pranešimo, kuris turėjo būti skaitomas Florencijoje, tezės — „Gimimų kontrolė ir etiniai klausimai“.

Kongreso pabaigoje Florencijoje buvo akcentuotas tokių temų, kaip regionai pereinamuoju periodu, aktualumas ir pasiūlyta toliau jas svarstyti mokslinėse konferencijose.

A. Čepaitienė

SEMINARAS APIE LIETUVĄ VOKIETIJOJE

Už keliolikos kilometrų į rytus nuo Liubeko yra vietovė Travemiundė, kurioje įsikūręs Pomeranijos studijų centras ir Baltijos jūros akademija (Ostsee-Akademie). 1995 m. balandžio 21—23 d. Travemiundėje Baltijos jūros akademija surengė seminarą „Lietuva — kaimynė Europos rytuose“. Seminaro programos viršelį puošė M.K. Čiurlionio paveikslo „Karalių pasaka“ reprodukcija. Programos įvadinėje dalyje rašoma: „Kova už nacionalinės nepriklausomybės atkūrimą sugražino į mūsų politinį akiratį Baltijos tautas. Šalys, kurias mes iki šiol suprasdavome bendra „Pabaltijo“ sąvoka, nepaisant jų bendros naujausios istorijos, vis dėlto gerokai skiriasi, negu atrodo iš pirmo žvilgsnio. Lietuva daugeliu atveju skiriasi nuo šiaurinių kaimynų. Nenugalėta vokiečių ordino Lietuva dar prieš apsikrikštijimą sukūrė didelę valstybę, kuri plytėjo nuo Baltijos iki Juodosios jūros. Būdama sąjungoje su Lenkija (sąjunga gyvavo iki padalijimų XVIII a. pabaigoje), pateko į lenkų katalikiškos bajorijos, valdžiusios šalį, kultūrinę įtaką. Nebuvo pamiršta ir žydų kultūra, sunaikinta Antrojo pasaulinio karo metu. Nuo XIX a. vidurio lietuvių tauta ėmė siekti savistovaus tautinio identiteto, pirmiausia norėdama atsiriboti nuo Lenkijos ir Rusijos. Iš Mažosios Lietuvos, prūsiskosios krašto dalies, rusų valdoma dalis gavo nemažą paramą savo kovoje prieš nacionalinę priespaudą; tiesa, po Pirmojo pasaulinio karo Klaipėdos krašte buvo kilęs nacionalinis konfliktas.

Nepaisant praeities nesklandumų, viskas eina ta linkme, kad Lietuva pastaraisiais metais sėkmingai žengia „atgal į Europą“, savo viduje bei išorėje siekdama taikaus supratimo.

Apie Lietuvos istoriją ir kultūrą, kaip ir apie aktualias politinio vystymosi problemas, mes norime padiskutuoti su specialistais ir politikais iš Lietuvos ir Vokietijos. Kviečiame pokalbiui apie Lietuvą“. (Pasirašė dr. Jörgas Hackmannas ir Baltijos jūros akademijos vadovas dr. Dietmaras Albrechtas).

Perskaityti šie pranešimai: „Lietuvos kultūros panorama“ (prof. dr. Leonardas S a u k a, Vilnius); „Lietuvos istorijos pagrindiniai metmenys ikimoderniaisiais laikais“ (dr. Jūratė Kiaupienė, Vilnius); „XIX a. Lietuva — link modernios tautos“ (dr. Egidijus Aleksandravičius, Vilnius); „Lietuvos užsienio politikos svarbiausios gairės“ (dr. Rokas Bernotas, Vilnius); „Lietuva tarp Vokietijos, Lenkijos ir Sovietų Sąjungos, 1918—1945“ (dr. Joachimas Tauberis, Liuneburgas — Vokietija); „Lietuva ir Lenkija — Lietuvos požiūriu“ (Lietuvos pasiuntinys Vokietijoje dr. Zenonas Namavičius); „Lietuva ir Lenkija — Lenkijos požiūriu“ (dr. Mieczysławas Jackiewiczus, Olštynas); „Žydų kultūra Lietuvoje“ (Markas Zingeris, Vilnius); „Demokratinės visuomenės raida Lietuvoje“ (Vilius Kavaliauskas, žurnalistas, Vilnius); „Apie rusų tautinę mažumą Lietuvoje“ (Tatjana Jašinskaja, Vilnius); „K. Donelaičio memorialinės vietos Tolminkemyje ir Lazdynėliuose“ (dr. Napoleonas Kitkauskas, Vilnius); „Žvilgsnis į Lietuvos dailės istoriją“ (dr. Rūta Janonienė, Vilnius); „Klaipėdos pozicija Baltijos jūros erdvėje (prof. dr. Stasys Vaitekūnas, Klaipėda).

Seminaro pabaigoje įvyko pokalbis apie Lietuvos integravimosi į Europą perspektyvas. Pokalbiui prie prezidiumo stalo buvo pakviesti: Lietuvos pasiuntinys Vokietijoje dr. Zenonas Namavičius, Lietuvos Seimo narys prof. Bronislovas Genzelis, Andreas Hollsteinas (Bona). Į seminarą buvo pakviesti prof. Bronius Kuzmickas, Lietuvos ir Vokietijos draugijos pirmininkas dr. Jonas Kilius. Pasisakė ir kiti seminaro dalyviai. Pagal pateiktą dalyvių sąrašą seminare buvo 106 dalyviai. Kai kurie jų buvo kilę iš Mažosios Lietuvos ar prieškarinio Klaipėdos krašto, kai kurie galėjo susikalbėti lietuviškai.

N. Kitkauskas

LIETUVA ANTRAJAME PASAULINIAME KARE

1995 m. gegužės 4 d. Vilniuje naujajame Lietuvos istorijos instituto pastate (Kražių 5) įvyko mokslinė konferencija „Lietuva Antrajame pasauliniame kare (1939—1945)“. Instituto Naujaisiųjų laikų istorijos skyriaus surengta konferencija sutapo su posėdžiais Lietuvos Seimo salėje. Tad pasitarti, padiskutuoti su istorikais mūsų parlamentarai, pastaruoju laiku neretai pasiginčijantys tarpusavyje Lietuvai tragiško karo klausimais, negalėjo. Užtat buvo nemažai istorikų studentų iš Vilniaus universiteto ir Vilniaus pedagoginio universiteto.

Konferencijoje įžanginį žodį tarė Lietuvos istorijos instituto direktorius prof. Antanas Tyla. Jis sakė, kad Antrojo pasaulinio karo metais Lietuva atsidūrė trijų dokumentų ar jų grupių — Molotovo-Ribentropo pakto, Atlanto Chartijos (1941 m. rugpjūčio 14 d. — *S. B.*) bei dokumentų, pasirašytų Jaltos ir Potsdamo konferencijose, — veikimo zonų kryžkelėse. Jų padariniai buvo labai skaudūs Lietuvai, lietuviams ir kitoms mūsų šalies tautinėms bendruomenėms.

Tuos skaudžius padarinius išsamiau apžvelgė dvylika kalbėtojų. Lietuvos tarptautinę padėtį savo pranešime „Lietuvos pozicija Antrojo pasaulinio karo pradžioje“ apibūdino Algis Kasperavičius (Vilniaus universitetas). Jis taip pat atskleidė didžiųjų valstybių vadovų necivilizuotą požiūrį į mažas valstybes ir tautas. Apie antisovietinės rezistencijos sąjūdį pirmosios bolševikinės okupacijos metu kalbėjo Valentas Brandišauskas (Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras). Jo pranešimo tema — „Rezistencinių organizacijų kūrimasis sovietinės okupacijos sąlygomis ir jų raida (1940—1941 m. rugsėjis)“.

Trijuose pranešimuose buvo kalbėta apie nacių okupacijos laikotarpį. Arūnas Bubnys savo pranešime „Reicho okupuotų Rytų kraštų ministerijos politika Lietuvos atžvilgiu (1941—1944 m)“ parodė, koks didžiulis pavojus buvo iškilęs Lietuvai ir jos gyventojams. Pagal nacių planus Lietuva turėjo būti kolonizuota, germanizuota, o gyventojų dalis iškelta į slavų žemes. Stanislovo Buchavecko pranešime („1941-ieji Lietuvoje: nacių rasistinės politikos įgyvendinimo tragiškieji padariniai“) analizavo Lietuvos žydų tragediją 1941 metais, kuomet Lietuva buvo tapusi nacių poligonu žydų masiškomis žudynėms visoje Europoje. O kolega ir bendradarbis Vytautas Skebas kalbėjo apie Lietuvos ekonominį apiplėšimą („Nacių okupacinės valdžios prievolės 1941—1944 m. ir jų poveikis Lietuvos žemės ūkio raidai“).

Konferencijoje pirmininkavęs Lietuvos istorijos instituto Naujausiųjų laikų istorijos skyriaus, surengusio šią konferenciją, vedėjas Rimas Zizas pranešime „Lietuviškos formuotės sovietų ir nacių karinėse politinėse struktūrose 1940—1945 m.“ apibūdino lietuvių dalyvavimą (jis daugiausia buvo prievartinis. — *S. B.*) abiejose Antrojo pasaulinio karo fronto pusėse.

Po pertraukos daugiausia kalbėta apie antrosios sovietinės okupacijos pradžią, vokiečių kariuomenei pasitraukus iš Lietuvos. Lietuvių antisovietinė ginkluota rezistencija buvo aptarta dviejuose Lietuvos istorijos instituto mokslininkų pranešimuose: Eugenijaus Grunskio — „Sovietinė kariuomenė — lietuvių ginkluoto pasipriešinimo slopintoja 1944—1945 m.“ ir Algio Kašėtos — „Antrojo pasaulinio karo baigties įtaka lietuvių tautos laisvės kovai“. Apie Lietuvą ir jos gyventojus užgriuvusią brutalią jėgą pasakojo Lietuvos istorijos instituto istorikė Nastazija Kairiūkštytė („Sovietinės okupacijos kariuomenės savivalė ir smurtas Lietuvoje

1944—1945 m.“). Jos bendradarbis Juozas Matusevičius apibūdino atsinaujinusių Lietuvos sovietizaciją ir rusifikaciją („Stalininio režimo įsitvirtinimas Lietuvoje: sovietinė kadrų politika 1944—1945 m.“). Kitas bendradarbis, doc. Henrikas Šadžius, pažvelgė į Lietuvos padėtį tarptautiniu aspektu („Lietuvos geopolitinė situacija baigiantis Antrajam pasauliniam karui“). Doc. Liudo Truskos (Lietuvos pedagoginis universitetas) pranešimas — „Antrojo pasaulinio karo teritoriniai demografiniai padariniai Lietuvai“. Istoriko tyrimais, gyventojų nuostoliais proporcingai visam gyventojų skaičiui labiau už Lietuvą nukentėjo tik Gudija (Baltarusija). Tačiau, kaip pažymėjo L. Truska, Lietuvai pavyko galutinai atgauti Klaipėdos uostą ir, svarbiausia, įtvirtinti teises į istorinę sostinę Vilnių.

Diskusijų metu kalbėjo Aldona Vasiliauskienė (Lietuvos katalikų mokslo akademija), L. Truska, J. Matusevičius, N. Kairiūkštytė, R. Čepas. Į klausimus atsakė S. Buchaveckas, H. Šadžius, A. Kasperavičius, A. Kašėta.

Baigus atsakinėti į klausimus ir diskutuoti, konferenciją baigė ją pradėjęs prof. A. Tyla. Jis pabrėžė, kad naujausių laikų istoriją tiriantys mokslininkai būtinai turėtų rodyti didesnę iniciatyvą, aiškinantis netolimos praeities įvykius.

S. Buchaveckas

FOTOGRAFIJAI SKIRTA KONFERENCIJA ŠIAULIUOSE

1995 m. gegužės 25—27 d. Šiaulių „Aušros“ muziejus ir Fotografijos muziejus surengė konferenciją „Fotografija: paveldas ir dabartis“. Išleista iliustruota pranešimų medžiaga (82 p.). Konferencijos metu veikė 10 senųjų autorių fotoparoda (Jono Kinčino, Igno Šilkinio, Zenono Korunkevičiaus, Juozo Daubaro, Martyno Kavolio, Vytauto Stanionio, Karolio Ulozo, Jano Bulhako, Vytauto Augustino).

Pranešimus skaitė: A. Petrašiūnas (Lietuvos kultūros vertybių apsaugos departamento vyr. specialistas) — „Užfiksuoti Lietuvos praeities palikimą“; S. Valiulis (Vilniaus universitetas) — „Iš Vilniaus fotografijos istorijos (XX a. pirmoji pusė)“; S. Žvirgždas (Lietuvos fotomenininkų sąjungos pirmininkas) — „Janas Bulhakas ir jo giesmių giesmė Vilniaus miestui“; A. Snitkuvienė (M.K. Čiurlionio dailės muziejaus taikomosios dailės skyriaus vedėja) — „Grafas B. Tiškevičius — užmirštas XIX a. Lietuvos fotografas“; S. Michelkevičiūtė (Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno parodų skyriaus vedėja) — „Kas jis? Lietuvos praeitis“; G. Česonis, M. Kavaliauskas (Vytauto Didžiojo universiteto studentai) — „Juozas Valentukonis — Lietuvos fotomenininkų sąjungai ne 25-eri, o 62 metai“; V. Rimkus (Šiaulių pedagoginis institutas) — „Fotografinis kičas Lietuvoje XX a. viduryje“; A. Sliusarevas (Rusijos fotomenininkų sąjungos sekreto-

rius) — „Rusijos meninė fotografija (1960—1990)“; V. Kinčinaitis (Lietuvos dailės akademijos doktorantas) — „Fotografija ir postmodernizmas“; A. Gaižutis (Lietuvos mokslų akademijos Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus pirmininkas) — „Fotomenas ir kritikos problema“; V. Juodakis (Vilniaus universitetas) — „Kūrybinių fotožurnalistikos konkursų rengimo principai“; V. Juraitis (žurnalo „Vyzdys“ redaktorius) — „Fotografijos žurnalas „Vyzdys“: Fotografo meistriskumas ir rinka“; G. Mažeikis (Vilniaus universiteto doktorantas, Šiaulių pedagoginio instituto dėstytojas) — „Realybės demitologizacijos vyksmai“; S. Daugovišas (Latvijos universitetas) — „Kaukė ir „asmeninis“ fotoalbumas“; V. Auzinis (Latvijos fotografijos muziejaus direktorius) — „Pagrindiniai Latvijos fotografijos muziejaus įkūrimo principai ir įgyvendinimo filosofija“; J. Steponaitienė (Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėja) — „Fotografijų rinkiniai Lietuvos nacionalinės bibliotekos Rankraščių skyriuje“; R. Lopienė (Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus teatro skyriaus vedėja) — „Lietuvos teatro, muzikos ir muziejaus fotonuotraukų rinkinių apžvalga“; R. Biečiauskienė (Valstybinio žydų muziejaus vyr. fondų saugotoja) — „Valstybinio žydų muziejaus fotografijos ir negatyvai“; P. Morkus (Lietuvos—Lenkijos draugijos pirmininkas) — „Unikalios Sofijos Urbanavičiūtės-Subačiuvienės karo meto Vilniaus fotografijos“; V. Vaitkevičius (Vytauto Didžiojo universitetas), H. Grinevičius (kolekcininkas) — „Vaclovas Zatorskis — ženklausias XIX amžiaus Kauno fotografas“; M. Baužienė (Lietuvos kultūros paveldo mokslinio centro Architektūros muziejaus vedėja) — „Lietuvos architektūra Vytauto Augustino fotografijose“; G. Karalienė (Vilkaviškio kraštotyros muziejaus direktorė) — „Vilkaviškio kraštotyros muziejaus fotoarchyvas“; E. Lukoševičiūtė (M.K. Čiurlionio dailės muziejaus darbuotoja) — „Vaitkuškio fotografijos kolekcija (XIX a. pab.)“; A. Jakštas (fotografas) — „Fotografas Ignas Šilkinis“, „Karolis Ulozas ir Tverėčiaus gyvenimo akimirkos“; R. Gudynienė, E. Juodzevičienė (Utenos kraštotyros muziejus) — „Utenos kraštotyros muziejaus nuotraukos ir negatyvai“; S. Kubiliūtė (Biržų muziejus „Sėla“) — „Biržų fotografas P. Ločeris“; R. Šulskytė (Šiaulių fotografijos muziejaus vedėja) — „Juozas Daubaras — Vabalninko miestelio metraštininkas“; Z. Pikelytė (Panevėžio kraštotyros muziejus) — „Panevėžio kraštotyros muziejaus fotofondas ir jo panaudojimas“; D. Tamošaitienė (Vytauto Didžiojo karo muziejus) — „Balys Buračas: Negatyvų kolekcija Vytauto Didžiojo karo muziejuje“; A. Nistelienė (architektė) — „Architekto Jono Vytauto Nistelio fotografinis palikimas“; M. Petrauskienė (Žemaičių muziejus „Alka“) — „Žemaičių muziejaus „Alka“ fotografijų fondų apžvalga“; R. Mačinskienė (Mažosios Lietuvos istorijos muziejus) — „Klaipėdos krašto fotografija“; D. Kaunas (Vilniaus universitetas) — „M. Kavolis — Mažosios Lietuvos foto-

grafas“; M. Adomavičienė (Šiaulių pedagoginis institutas) — „Viešnių fotografo Jono Kinčino (1900—1967) kūrybinis palikimas“; P. Korsaks (Latvijos fotografijos muziejus) — „M. Bucler ir Latvijos fotografija“; I. Štamgute, G. Jemeljanovas (Rygos miesto istorijos ir jūrėivystės muziejus) — „Šiandieninio Rygos miesto fotodokumentavimas“; G. Drėmaitė (Valstybinės paminklosaugos komisijos pirmininkė) — „Dėl Lietuvos fotografijos konservavimo centro kūrimo“; A. Lukys (Lietuvos dailės akademija) — „Fotografijos paveldas ir fotografijos studijos“; R. Šimaitė (P. Gudyno restauravimo centro restauratorė), A. Lukšėnas (Lietuvos dailės muziejaus fotografas) — „Septyniolikos labai sužalotų fotografijų iš J. Urbšio archyvo restauravimas“; N. Garbar (Rusijos valstybinis istorijos muziejus) — „Svarbiausi fotodokumentų saugojimo ir restauravimo klausimai muziejuose“; A. Mockus („Kodak“ prekybos namų DWK konsultantas) — „Fotografavimo vaizdo išlikimo galimybės ir ką daryti, kad jis ilgiau išliktų“; V. Bumelis (UAB „Baltexfilm“ techninio skyriaus viršininkas) — „Fuji film“ medžiagos, technika, technologijos: jų galimybės saugant fotografinį vaizdą“.

V. Rimkus

MARIJAI MAŠIOTAITEI-URBŠIENEI — 100

Šimtąsias M. Mašiotaitės-Urbšienės gimimo metines paminėti bendromis jėgomis ėmėsi Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ir Lietuvos istorijos draugija. Jų pastangomis 1995 m. birželio 21 d. bibliotekoje buvo atidaryta paroda, po jos įvyko minėjimas.

Per parodos atidarymą kalbėjo abu organizatoriai — Jolita Steponaitienė, rankraštyno vedėja, ir E. Meilus, Lietuvos istorijos draugijos pirmininkas, taip pat viešnia iš Kauno — Vita Urbšytė (Juozo Urbšio dukterėčia).

Paroda atspindėjo visą M. Urbšienės gyvenimą, veiklą: nuo tėvų, nuo vaikystės Rygoje iki jau po mirties J. Urbšio rašytos jos biografijos (1969 02 18), VI. Žuko, H. Korsakienės atsiminimų. Tarp eksponatų — pažymių knygelė, diplomatinis pasas, kvietimai į priėmimus, nekalbant apie straipsnius, laiškus, nuotraukas, beje, darytas ir tėvo — didelio fotografijos mėgėjo.

Minėjimas įvyko rankraštyne, kur pirmoji kalbėjo dr. J. Kiaupienė, Lietuvos istorijos instituto mokslinė bendradarbė. Remdamasi 1930—1932 m. Paryžiuje gyvenančios M. Urbšienės susirašinėjimu su A. Janulaičiu, Lietuvos istorijos draugijos pirmininku, pranešėja gyvai, patraukliai, paskaitydama laiškų ištraukų, perteikė M. Urbšienės domėjimosi sritis (M. Akelaičio, V. Gadono, K. Nezabitauskio kultūrinė veikla, taip pat istorinių dokumentų — lituanistinės medžiagos — paieška Paryžiaus

archyvuose). Tai daryti, ieškoti skatino A. Janulaitis. Bet M. Urbšienė ir be skatinimo labai gerai tą būtinybę jautė, dirbo, tam darbui kvietė atvažiuoti į Paryžių K. Jablonskį, žadėdama buitinę paramą — gyventi Urbšių šeimoje. Jau iš pirmos pranešėjos pasakojimo iškyla jautrios, pareigingos, inteligentiškos M. Urbšienės paveikslas. (Pavyzdžiui, dėmesys, palankumas, pagalba ukrainiečių emigrantui, istoriui Elijui Borščiakui, rūpinimasis jo straipsnio išspausdinimu Kaune, honoraro išmokėjimu, taip pat buitimi po jo žmonos mirties.)

Rankraštyno darbuotoja Rima Dirsytė nuodugniai apžvelgė M. Urbšienės fondą (LNB, f. 14), kuriame yra 723 vienetai, apimantys 1904—1968 m. laikotarpį. Pranešėja stabeli prie kai kurių dokumentų: įdomaus, vertingo dienoraščio, rašyto 1928 m. rugpjūčio—lapkričio mėn., prie Viaznikuose rašytų atsiminimų „Prie žibalinės lempos“ juodraštnių variantų. Fonde yra M. Urbšienės išverstas parengtas spaudai T. Daugirdo dienoraštis, išversta P. Merimė novelė „Lokys“ su išsamiais jos tyrinėjimais, iškarpų rinkinys su pastabom apie Vilnių, Vilniaus kraštą, taip pat apie Klaipėdą, straipsnis apie Klaipėdos kraštą, darbas apie Lietuvą Pirmojo pasaulinio karo metu, didelė korespondencija (260 vienetų), daug nuotraukų ir bibliografijos darbų. Apskritai fonde, sutvarkytame pačios M. Urbšienės, labai daug medžiagos istorijai, bibliografijai, apskritai mūsų kultūros istorijai.

Vaikiškais prisiminimais, kaip apibūdino pati kalbėtoja, pasidalijo habil. dr. Rimutė Rimantienė (M. Urbšienė jai — antros eilės teta, motinos pusseserė). Išliko iki šiol įspūdis atvažiavusios iš Paryžiaus su didžiule skrybėle tetos Munės — visų taip vadinamos, — kuri labai mylėjo vaikus, mokėjo su jais bendrauti. (Beje, mylėjo ir šunis: buvo vienas toks dovanotas čekų pasiuntinio.) Prisimena jau iš Viaznikų tetos Munės nupirktas, pasiūtas ir atsiūstas visoms pusseserėms... perkelines prijuostes, kurios „bešeimininkaujant pravers“.

Atsiminimais pasidalijo taip pat Karužienė (atvykusi iš Australijos, M. Urbšienės giminė iš tėvo pusės). Su atodūsiu atsiliepia — mieli, šviesūs prisiminimai, jos butukas traukte traukė kaip Aladino lempa.

Nors, kaip pabrėžė Meilė Lukošūnienė (LNB Meno skyriaus vedėja), neteko susitikti su M. Urbšiene, bet žinojo apie ją iš kitų atsiminimų. Kad buvo labai elegantiška, jos skybėlės garsėjo visame diplomatų pasaulyje. Bet visų pirma ji — dirbantis žmogus, po kruopelytę renkanti medžiagą mūsų kultūros istorijai.

Įdomiomis, svariomis eilutėmis M. Urbšienės paveikslą papildė habil. dr. Regina Žepkaitė. Ji pacitavo Lenkijos karo atašė Kaune Leono Mitkiewičiaus (Mitkiewicz) atsiliepimą apie vyriausybės vyrų žmonas — aukštosios visuomenės damas, tarp jų ir M. Urbšienę. Užsiminęs, kad nebuvo gražuolė, teigė ją turėjus didelį talentą bendrauti su susirinkusia draugija. „Buvo puiki, išverminga salono šeimininkė. Aukšto lygio Vakarų kultūros intelektualė, puikiai kalbanti prancūziškai ir

vokiškai, savo kokteiliais nustumdavusi į šešėlį ne tik vyrą, bet ir patį ministrą Lozoraitį. Jeigu aukščiau keturias Lietuvos aukštosios visuomenės ponias pavadinau Lietuvos dievaitėmis (Indrišiūnienė, Lozoraitienė, Raštikienė, Tūbelienė), garbindamas jų moterišką žavesį ir grožį, tai p. Urbšienė tarp jų būtų penkta dievaitė, atstovaujanti modernios lietuviškos tipui išsiauklėjimo ir politinio išsilavinimo srityje“.

Keliomis prisiminimų mintimis pasidalijo P. Fursienė, ilgametė bibliotekos darbuotoja. Teko jai, dar studentei, matytis su M. Urbšiene Kauno universiteto bibliotekoje. (Patvirtina kitų nupieštą paveikslą — kukli, elegantiška, darbšti.) Matė ir po šiaurės kelionių, tebedirbančią prie savo fondo.

Jausdamas minėjimo nuotaiką („intymiai vyksta pokalbis“), prof. Vladas Žukas nusijuokia: „Su bibliografija nėra ko terptis“. Pabrėžia M. Urbšienės ryžtą lietuvių tautos istoriją intelektualiai ginti nuo lenkų, vokiečių savinimosi. Buvo parengusi darbą „Lietuva Vakarų Europos spaudoje (1930—1932 m.)“, be medžiagos rusų kalba; deja, neišleistas. Baigdamas pamini dailininko V.O. Virkau jam atsiųstą nuorašą atsiminimų apie Mašiotų šeimą, architekto V. Zubovo atsiųstą V. Kubiliui „Madam Bovari“, J. Urbšio vertimo rankraštį, be to, iki šiol nežinomą XIX a. lietuvių poezijos rimų žodyną. (Anot V. Žuko, pas mus tokių bandymų niekas nėra daręs.) R. Rimantienė papildė, kad tai buvusi dovana S. Čiurlionienei jos 70-mečiui, vieno egzemplioriaus leidinys.

Paskutinis žmogus su ja matėsis, jai artimas — tai V. Urbšytė. Ji papasakoja apie pirmą atviruką, gautą iš tremties 1954 m. Rusiškai tebuvo Лит. CCP, o toliau — lietuviškai. J. Urbšio muziejuje saugoma per 400 Marijos laiškų, daugiausia rašytų po karo giminėms. Laiškai nuoširdūs, kupini jausmo, sąmojaus, meilės adresatams (vaikams), noro supažindinti su Lietuva. Rašoma ir apie Urbšio darbą pirtyje, kuo maitinasi (košės, tyrelė), neišblėsusią meilę teatru, mandagumo taisykles, stalo serviravimą, pasirengimą švęsti J. Urbšio 60-metį. Brolio dukrai Baniutei, kaip ir kiti laiškai, kupini meilės tėvynei, būtinybės ją pažinti ir mylėti. Baigdama pasakojimą, V. Urbšytė padėkojo už tetos atminimo pagerbimą.

Po V. Urbšytės kalbėjo dar L. Broga, R. Čepas, kuris prisiminė, kaip jam — Partijos istorijos instituto bendradarbiui — teko recenzuoti M. Urbšienės atsiminimus „Prie žibalinės lempos“. Recenzija negalėjo būti neigiama — iš vaikystės tebeprisiminė P. Mašio knygeles. Pamini, kaip J. Paleckis padėjo J. Urbšio giminaičiams grįžti.

Užsiminta buvo ir apie atsiminimų antrąją dalį, kurios likimas neišaiškintas. Sklandęs gandas, kad K. Korsakas pasakęs: „ji niekad neišeis“, o H. Korsakienė paklausta tvirtinusi: „ne, ne, neskaitė“.

Pabaigoje rankraščio vedėja J. Steponaitienė susirinkusiems ir pasakojusiems nuoširdžiai padėkojo, prisiminė M. Urbšienės laiško M. Čilvinaitei mintį — gal mano darbai ateityje bus įvertinti. Vedėja išreiškė viltį, kad „mes tai ir padarėme“.

Iš tikrųjų minėjimas praėjo labai nuoširdžiai, ne valdiškai, plaukte plaukė be skatinimų, raginimų, padėdamas susidaryti M. Mašiottaitės-Urbšienės paveikslą. Paveikslą senosios kartos moters — kuklios, elegantiškos, inteligentiškos, vakarietiškos kultūros, sykiu visa esybe lietuviškos; anot L. Mitkievičiaus, „modernios lietuvės tipo“.

G. Gustaitė

BIRŽELIO SUKILIMO PAMINĖJIMAS

Prisiminti 54-erių metų senumo įvykius, tiksliau sakant, 1941 m. birželio 23 d. sukilimą, 1995 m. birželio 24 d. įvyko mokslinė konferencija Kaune, būta ir kitų renginių. Konferenciją organizavo Lietuvos genocido ir rezistencijos tyrimo institutas, Lietuvos atsargos karininkų sąjunga, 1941 m. birželio sukilėlių klubo respublikinė taryba prie Lietuvos karininkų žurnalo „Kardas“.

Konferencijoje pranešimus skaitė istorikai dr. A. Liekis, dr. S. Liučvaitis, J. Kadišius, dr. V. Brandišauskas, dr. N. Kairiūkštytė. Juose buvo pateikta daug įdomios, iki šiol nepaskelbtos medžiagos apie birželio sukilimą. Pranešėjai nurodė, kad sukilimas buvo bandymas atstatyti Lietuvos valstybingumą, buvo atskleista plk. K. Škirpos veikla rengiant sukilimą, Laikinosios vyriausybės veikla, sukilėlių aukos ir kiti su sukilimu susiję klausimai. Buvo pagerbti birželio sukilimo dalyviai. Lietuvoje šiuo metu dar yra apie 2000 gyvų sukilėlių, kurie su labai mažomis išimtimis patyrė ir išgyveno sunkias nacių ir sovietų represijas, daugelį metų praleisdami kalėjimuose ir koncentracijos stovyklose.

N. Kairiūkštytė

PROFESORIŲ BIRŽIŠKŲ ATMINIMUI SKIRTA KONFERENCIJA VIEKŠNIUOSE

Viekšniškiai susitelkė ilgalaikiam profesorių Biržiškų šeimos įamžinimui ir pagerbimui. Viekšniuose, berods, pirmąsyk Lietuvoje, buvo pastatytas paminklas šeimai: gydytojui Antanui Biržiškai, Elžbietai Biržiškienei ir jų trims sūnams profesoriams — Mykolui, Vaclovui ir Viktorui, palikusiems gilius pėdsakus Lietuvos moksle ir kultūroje. Dalyvaujant Lietuvos Respublikos prezidentui, vyriausybės ir Seimo nariams, Žemaičių vyskupui J. Vaičiui, Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetų rektoriams prof. R. Pavilioniui ir prof. B. Vaškeliui, mokslininkams, vietos administracijos atstovams, gausiai susirinkusiems Viekšnių ir apylinkių gyventojams, paminklas (aut. Česlovas Pečiukas) iškilmingai buvo atidengtas 1995 m. rugpjūčio 25 d.

Kartu Viekšniuose buvo surengta mokslinė konferencija „Viekšnių kraštas ir profesorai Biržiškos“. Konferencijoje pranešėjai perskaitė tokius pranešimus: S. Keinys — „Kaip rokavuos viekšniškė prieš šymta metų“, A. Ružė — „Viekšnių krašto oikonimai“, M. Purvinienė, M. Purvinas — „Viekšniai — tradicinio Žemaitijos miestelio terpė ir jos degradacija sovietmečiu“, E. Levitas — „Ventos krašto vandenų švaros problemos“, L. Rozga — „Intelektualinė ir kultūrinė aplinka Viekšniuose XIX ir XX amžių sandūroje“, V. Vitkauskas — „Biržiškos — Atgimimo sąjūdžio žmonės“, A. Tyla — „Tėvas Antanas ir sūnus Mykolas Biržiškos — Maskvos universiteto studentai“, A. Jovaiša — „Mykolas Biržiška — lietuvių literatūros profesorius“, G. Raguotienė — „Vaclovas Biržiška — įžymus lietuvių knygos veikėjas“, N. Lietuvninkaitė — „Vaclovo Biržiškos asmeninė biblioteka ir jos likimas“, H. Jasiūnas — „Viktoras Biržiška — profesorius, matematikas, patriotas“, B. Butkevičienė — „Profesorių Biržiškų dokumentai Vilniaus universiteto bibliotekoje“, A. Gedvilas — „Profesorių Biržiškų tėvai amžininkų prisiminimuose“, J. Elekšis — „Biržiškų vardo įamžinimo kai kurios problemos ir perspektyvos“.

Po konferencijos buvo surengta ekskursija į vietas, kurios susijusios su Biržiškų gyvenimu.

A. Tyla

KLAIPĖDOS KRAŠTO PAMINKLOSAUGAI SKIRTA KONFERENCIJA

1995 m. rugsėjo 2—7 d. Juknaičiuose (Šilutės r.) vyko Lietuvos, Lenkijos, Rusijos ir Vokietijos paminklosaugininkų, istorikų bei muziejininkų konferencija „Klaipėdos krašto išsaugojimas ir atnaujinimas, kultūros paminklų apsauga ir identitetas“. Konferenciją organizavo Vokietijos Liubeko mieste esančios Baltijos Akademijos (vadovas dr. D. Albrechtas), Mažosios Lietuvos bendrijos (pirmininkas V. Petraitis) ir Klaipėdos universiteto (A. Nikžentaitis) pastangomis. Buvo susirinkę 50 dalyvių: 25 iš Vokietijos, 5 iš Lenkijos, 8 iš Kaliningrado srities, 22 iš Lietuvos (Klaipėdos, Vilniaus, Kauno).

Konferencijoje pagrindinius pranešimus skaitė tik Lietuvos mokslininkai: „Paminklosauga Klaipėdos krašte“ — J. Gležba, „Klaipėdos krašto dvarai, jų būklė Lietuvos kontekste“ — R. Stulpinas, apie Klaipėdos miesto istorinę ir topografinę raidą (naujausių istorinių, archeologinių tyrimų duomenimis) pasakojo V. Žulkus, apie Klaipėdos krašto palikimo praradimus (per sovietinę okupaciją) — M. Purvinas, apie Klaipėdos miesto ir senamiesčio raidą nuo 1945 m. — V. Vareikis.

Pasisakė Vokietijos, Lenkijos bei Rusijos (Kaliningrado) atstovai, kiti konferencijos dalyviai.

Kaip buvo numatyta programoje, konferencijos dalyviai dvi dienas lankė Mažosios Lietuvos paminklus Klaipėdos mieste ir rajone, Šilutėje bei Neringoje. Viena diena buvo skirta Kaliningrado srities paminklų apžiūrėjimui.

J. Glemža

TARPTAUTINĖ PILIŲ TYRINĖTOJŲ KONFERENCIJA

1995 m. rugsėjo 2—8 d. Malborke (Lenkija) įvyko Baltijos jūros šalių pilių tyrinėtojų konferencija „Castela Maris Baltici-3“. Ši tęstinė konferencija, telkianti žymiausius šio regiono pilių tyrinėtojus, startavo 1991 m. Suomijoje ir kas dveji metai rengiama vis kitoje Baltijos jūros regiono šalyje. Malborke buvo perskaityti 29 pranešimai, kurių dauguma nagrinėjo įvairius mūrinių pilių raidos aspektus bei jų santykį su miestais ir aplinkinėmis teritorijomis. Lietuvai atstovavo 3 pranešėjai: dr. N. Kitkauskas (Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“) skaitė pranešimą „Vilniaus Žemutinės pilies statinių raida (rūmų, šventovių ir gynybinės sienos architektūrinių elementų analizės pagrindu)“, kuriame pateikė naujausią Žemutinės pilies tyrinėjimų medžiagą. Dr. A. Kuncevičius (Vilniaus universitetas) pranešime „Trakų viduramžių pilys: XIV a. įtvirtinimai ir miestas“ susumavo turimą medžiagą apie šio miesto ankstyvąją raidą. Dr. G. Zabiela (Lietuvos istorijos institutas) savo pranešime „Medinių pilių sistemos XIII—XIV a. Lietuvoje“ pateikė apibendrintus duomenis apie pilių vaidmenį krašto gynyboje, kovojant su Ordinu. Prasi-dėjusi naujai įrengtoje Malborko (Marienburgo) pilies karvano konferencijų salėje, konferencija darbą baigė Torunės miesto Rotušėje. Konferencijos metu buvo vykdoma ir turininga kultūrinė programa: riterių turnyras Gnievo (Mewe) pilyje, ekskursijos po XIII—XIV a. mūrines Vakarų Prūsijos pilies. Visa tai padėjo susipažinti su pilių tyrinėjimo ir restauravimo laimėjimais bei problemomis. Ketvirtąją „Castela Maris Baltici“ konferenciją numatoma surengti 1997 m. Estijoje.

G. Zabiela

LIETUVIŲ KULTŪROS INSTITUTO SUVAŽIAVIMAS HIUTENFELDE

1995 m. rugsėjo 29—spalio 1 d. Hiutenfeldo miestelyje (Heseno žemė, Vokietija), kuriame yra Vasario 16-osios gimnazija, Romuvos (Renhofo) pilies didžiojoje salėje įvyko 15-asis Lietuvių kultūros instituto suvažiavimas. Išanginiu žodžiu jį pradėjo šio visuomeniniais pagrindais veikiančio instituto vedėjas Vincas Bartusevičius.

Buvo perskaityti 5 pranešimai. Dr. Kajetonas J. Čeginskas iš Upsalos pranešime „Iš laisvės kovų istorijos“ supažindino su antisovietinės rezistencijos vadovaujančiomis institucijomis. Vilniaus universiteto prof. hab. dr. Domo Kauno pranešimas „Pirmoji lietuviška knyga“ buvo skirtas Martyno Mažvydo katekizmo pasirodymo 450-mečiui. Be to, jis pristatė „Knygotyros“ 22-ąją knygą, skirtą „Aušros“ 110-osioms metinėms. Lietuvių kultūros instituto reikalų tvarkymo Tomo Bartusevičiaus pranešime „Ūkio kitimo eiga Lietuvoje“ buvo apibūdinti naujausi pertvarkymo procesai. Šiaulių pedagoginio instituto vokiečių kalbos dėstytojas Gintautas Gustas pranešime „Vokiečių karių likimas Lietuvoje“ atvertė pusšimčio metų senumo istorijos lapą — kaip pokario metais lietuviai šelpė vokiečių karo belaisvius, prižiūrėjo jų kapus. Prof. habil. dr. Vacys Milius pranešime „Vokiškieji lietuvių liaudies kultūros tyrinėjimai XIX a. antrojoje ir XX a.“ supažindino su vokiečių, lietuvių ir estų darbais.

Suvažiavime dalyvavo įvairių specialybių lietuviai ir vokiečiai nuo Hamburgo šiaurėje iki Saarbriukeno pietuose. Jie buvo aktyvūs — uždavinėjo pranešėjams klausimus, teikė papildymus. Po pranešimų įvyko klasikinės kamerinės muzikos koncertas: Liubeke violončelės grojimo meną studijuojantis Vytautas Sondeckis, Vienoje smuiką studijuojantis Paulius Sondeckis ir Hamme gyvenanti pianistė Irma Kilš grojo įvairių šalių kompozitorių kūrinius.

Ta pačia proga įvyko visuotinis Lietuvių kultūros instituto susirinkimas, kurio metu pirmininkas pateikė vienerių metų darbo ataskaitą. Pirmininku buvo perrinktas V. Bartusevičius, sekretoriumi — K.J. Čeginskas. Suvažiavimas baigėsi pamaldomis Romuvos koplyčioje (ja naudojami Vasario 16-osios gimnazijos mokiniai ir mokytojai). Pamaldas laikė naujasis šios gimnazijos kapelionas kun. Alfonsas Kelmelis.

Į šį renginį V. Bartusevičius tiesiog iš spaustuvės atvežė praėjusių metų renginiui skirtą leidinį „Jahrestatung 1994 Suvažiavimo darbai“ (tai jau devintoji knyga). Šio suvažiavimo pranešimai irgi bus išleisti atskiru leidiniu. Kadangi, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, ryšiams su gimtuoju kraštu nėra trukdymų, pastaraisiais metais stengiamasi Vokietijos gyventojus supažindinti su Lietuva ir lietuviais, todėl pranešimai daugiausia skelbiami vokiečių kalba.

Suvažiavimo išvakarėse įvyko dar vienas renginys: Memingeno mieste lietuvių sielovada besirūpinantis kun. Antanas Bunga (ten gyvena apie 100 lietuvių šeimų) surengė Vasario 16-osios gimnazijos buvusio kapeliono Gedimino Antano Tamošiūno išleistuves ir naujojo kapeliono Alfonso Kelmelio sutiktuves. Į jas buvo pakviesti suvažiavimo dalyviai, lietuviai mokytojai ir miestelio viršaitis. Taigi lietuvių kalba, Lietuvos vardas, jos praeitis ir dabartis, lietuvių ir vokiečių santykiai buvo svarstomi toli nuo gimtojo krašto, išievių triūsų sukurtoje lietuviškoje saloje.

Lietuvių kultūros institutas žemiau pasirašiusiam sudarė galimybę atvykti į suvažiavimą trimis dienomis anksčiau. Tomis dienomis to instituto ir Vasario 16-osios mokyklos bibliotekose bibliografuota kai kurių Vakarų pasaulyje pokario metais leistų lietuviškų žurnalų etnografiniai dalykai, Vasario 16-osios gimnazijos dviejose vyresnėse klasėse skaityta paskaita „Lietuvos etnografinės sritys“, Hiutenfeldo kapinėse ir Romuvos sodyboje nurašyti lietuviškieji įrašai.

V. Milius

TARPTAUTINĖ ISTORIKŲ KONFERENCIJA MARIJAMPOLĖJE

1995 m. spalio 6—8 d. Marijampolėje vyko tarptautinė konferencija „Sūduvos proistorija ir istorija“, surengta vietos kraštotyros muziejaus iniciatyva. Konferencijoje dalyvavo ir pranešimus skaitė Lietuvos, Baltarusijos ir Lenkijos mokslininkai iš įvairių mokslo, mokymo ir kitų įstaigų. Buvo perskaitytas 21 pranešimas, juose nagrinėta Užnemunės bei jai gretimų Baltarusijos, Lenkijos ir buv. Rytprūsių praeitis nuo akmens amžiaus laikų beveik iki šių dienų. Didesnė pranešimų dalis (18) rėmėsi archeologijos šaltiniais. Daugiausia buvo nagrinėta vakarų baltų genčių, ypač jotvingių, jų protėvių bei kaimynų praeities klausimai. Pranešimus skaitė: A. Girininkas (Vilnius) — „Neolitinė Nemuno kultūra — mezolitinių tradicijų ar neįštirtumo išdava“; V. Juodagalvis (Vilnius) — „Užnemunė akmens ir žalvario amžiuje“; A. Merkevičius (Vilnius) — „Akmens ir ankstyvojo metalų laikotarpio paminklai Sūduvoje“; A. Merkevičius (Vilnius) — „Stanaičių kapinyno tyrinėjimai“; I. Ivanauskas, A. Strazdas (Vilnius) — „Nauji archeologiniai duomenys apie Sūduvos panemunę“; V. Šimėnas (Vilnius) — „Nadruviai — šiaurės vakariniai sūduvių kaimynai“; V. Daugudis (Vilnius) — „Kumelionių piliakalnio tyrinėjimų reikšmė nagrinėjant Lietuvos piliakalnių gyventojų praeitį“; G. Zabiela (Vilnius) — „Užnemunės kultūrinė-etninė padėtis II tūkstantmečio pradžioje“; R. Jankauskas (Vilnius) — „Senojo ir viduriniojo geležies amžiaus šiaurinio Sūduvos paribio antropologija (Marvelės senkapio duomenimis)“; A. Kurtinaitis (Marijampolė) — „Sūduvos senieji kaimai ir alkos“; R. Apanavičius (Vilnius) — „Suvalkiečių kilmė etninės muzikos duomenimis“; J. Mardosa (Vilnius) — „Talkininkų maitinimas XX a. pirmoje pusėje“; A. Visockis (Vilnius) — „Suvalkijos katalikų dvasininkija tautinio atgimimo metais“; G. Česnys (Vilnius) — „Arkivyskupo Jurgio Matulaičio palaikų perkėlimas 1987 metais“; E. Gieysztor-Szymczak (Varšuva) — „Preliminarūs akmens amžiaus gyvenviečių tyrimų duomenys Balstogės vaivadijos Lapių valsčiuje; M. Hofman (Olštynas) — „Elko paežerių gyvenvietės I tūkstantmetyje pr.m.e.“; V. Nowakowski (Varšuva) —

„Dviejų baltų genčių — galindų ir sūduvių — lokalizacijos problema“; A. Bitner-Wróblewska (Varšuva) — „Suvalkija tautų kraustymosi laikotarpiu: Sūduvių kultūros problema“; G. Iwanowska (Varšuva) — „Eglinės piliakalnio prie Punsko tyrinėjimai“; A. Kviatkovskaja (Minskas) — „Jotvingių pilkapiai Baltarusijos teritorijoje“; A. Medvedevas (Minskas) — „Jotvingių atsiradimo Lietuvos ir Baltarusijos teritorijoje problema“.

Konferencijos proga buvo paskelbtos daugumos pranešimų tezės („Sūduvos priešistorija ir istorija“. Marijampolė, 1995), o skaitytus pranešimus nutarta išleisti atskiru leidiniu.

Konferencijos pabaigoje buvo surengta ekskursija į žymesnius Marijampolės rajono archeologijos bei istorijos paminklus.

V. Daugudis

ANTROJI JAUNŪJŲ ETNOLOGŲ IR FOLKLORISTŲ KONFERENCIJA VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETE

Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos ir folkloristikos katedra 1995 m. spalio 20 d. organizavo tradicinę, jau antrąją, jaunųjų folkloristų ir etnologų konferenciją. Konferencijoje dalyvavo studentai, magistrantai bei doktorantai iš Vilniaus (VU) ir Klaipėdos (KU) universitetų, Lietuvos muzikos akademijos (LMA), Vytauto Didžiojo universiteto (VDU).

Laima Anglickienė (VDU doktorantė) pranešime „Žydai lietuvių pasakojamojoje tautosakoje“ pateikė trumpą istorinę žydų tautos apžvalgą Lietuvoje. Pasinaudodama lietuvių buitinėmis bei stebuklinėmis pasakomis, atskleidė žydų charakterio savybes. Prelegentės nuomone, lietuvių liaudies pasakose žydo asmeniu pasišaipoma iš neigiamų žmogaus charakterio savybių. Viduramžių prietarais yra pagrįsti baisieji pasakojimai apie žydus. Jis yra skriaudžiamas ir skriaudžia kitus. Pranešėjos nuomone, šiais laikais tautosaka apie žydus yra užmiršta. Inga Glińskaitė (LMA bakalaurė) pranešime „Nauji duomenys apie baladę „Per tiltą į jį“, gretindama J. Balio 1935 m. straipsnį su šiandien sukaupta medžiaga, pasekė geografinę ir etninę baladės raidą. Aprašė baladės poetiką šiuolaikinio tautosakos mokslo požiūriu. Išskyrė regioninius melodijų savitumus. VDU magistrantė Laura Gedutytė pranešime „Dainuojamųjų intarpų funkcijos lietuvių liaudies pasakojime“ išskyrė 7 intarpų funkcijas. Prelegentė paminėjo, kad dainuojamieji intarpai dažniausiai atlieka gudravimo, gąsdinimo ir iliustratyvią-estetinę funkcijas. Šie intarpai atliekami šnekamąja intonacija. Renata Telšinskaitė (KU studentė) pranešime „Pasaulio medis mįslėse apie saulę“, pasinaudodama „Tautosakos darbų“ 5

tomu (red. J. Balys), išanalizavo 54 mįsles, kuriose buvo užkoduotas saulės įvaizdis. Prelegentė pateikė išvadą, kad mįslėse atsiskleidžia horizontali ir vertikali pasaulio struktūra, tai užkoduotas pasakojimas apie pasaulio modelį, tai pasaulio medis etiologinėje sferoje. Aušra Lisinskaitė (KU studentė) darbe „Paukščio vardo kilmė ir interpretacija“, pasinaudodama V. Mažiulio „Prūsų kalbos paminklų“ II tomą ir Elbingo žodynėliu, analizavo paukščių vardų kilmę ir jų interpretaciją. Prelegentė ištyrinėjo 68 paukščių pavadinimus ir teigė, kad 29 paukščių pavadinimai yra garsinės kilmės, 9 nulėmė spalva, 6 — elgsena, 4 — medžiojimo vieta, 3 — gyvenamoji vieta, taip pat pažymėjo, kad paukščio vardo etimologijoje atsispindi ir jo fiziologinės ypatybės. Pranešėja komentavo, kad kalbiniu požiūriu 53 proc. paukščių vardų, pateiktų aukščiau minėtuose šaltiniuose, yra baltiškos kilmės. Asta Varnauskaitė (KU studentė) pranešime „Mitinis laikas ir erdvė pasakoje „Gyvate pati“ nagrinėjo pasakos ir mito problemą, jų tarpusavio ryšį. Prelegentė pasakos siužetą ir veikėjus suskirstė į kultūrinę ir nekultūrinę sferas. Deivė (moteris) iškeliamą, kaip tarpininkę tarp sakralios (kultūrinės) ir nesakralios (nekultūrinės) sferos. Jūratė Šlekonytė (VDU studentė) pranešime „Akmens įvaizdis lietuvių liaudies dainose“ teigė, kad akmens įvaizdžiu dainose atsispindi senasis tikėjimas apie „dūšias pakūtaujančias“ akmenyse, išryškino akmens ir medžio, akmens ir vandens opoziciją. Išskyrė prieštarinę akmens simboliką: tai ne tik sunkaus likimo, bet ir derlingumo bei vaisingumo simbolis. Pranešėja pabrėžė, kad lietuvių liaudies dainose akmuo tapatinamas su pasaulio centru, pasaulio medžiu. Teisutė Janušaitė (KU studentė) pateikė „Devyniabolės“ pasakos analizę, atskleidė pasakos ir iniciacijų ryšį. Vanduo yra tarpininkas tarp esamojo ir būsimąjo pasaulio. Pranešėjos teigimu, pasakos siužetas siekia matriarchato laikus. LMA studentė Rasa Narinkevičiūtė pranešime „Raudojimo tradicijos laidotuvių apeigose“ išskyrė kelis raudų tyrimo aspektus: a) pasaulėžiūros kitimo kontekste, b) laidojimo apeigų kitimo kontekste, c) kitų tradicinių žanrų kitimo kontekste. Pranešėja raudas siejo su rečitavimu; remdamasi I.I. Zemcovskiu, išskyrė du raudų tipus, paremtus mažąja ir didžiąja tercijomis. Prelegentė mato genetinį giminingumą tarp vestuvių ir laidotuvių raudų. Pranešimą iliustravo muzikiniais įrašais. Edita Ilgūnaitė (KU studentė) pranešime „Žmona ir vyras buitinėse pasakose“ mėgino paieškoti analogijų tarp šių dienų moters ir moters lietuvių liaudies buitinėse pasakose. Pranešėja teigė, kad moteris atstovauja senajam tikėjimui, o vyrai atsivertę į naująjį. Renesanso laiku pastebima moterų emancipacija. Liuda Liaudanskaitė (VDU doktorantė) pranešime „Piemėnų oliavimai Sekminių dainų kontekste“ apibūdino Sekminių sutartinės ir oliavimus, jų melodijas bei įvairias jų interpretacijas. Teiginius papildė ne tik pačios atliekamų dainų pavyzdžiais, bet ir panaudojo muzikinius įrašus. Prelegentė atskleidė Sekminių dainų regioninius savitumus.

Religinės-mitologinės tematikos darbus konferencijoje perskaitė VDU magistrantas Mindaugas Meškauskas. Jo pranešimo tema — „Religinės-mitologinės kelionės“. Prelegentas nagrinėjo kelionės ir religijos ryšį mitinės pasaulėjautos švietimoje. Mitologiniu aspektu nagrinėjo dievų ir jų pasiuntinių žemiškašias keliones ir keliones dangaus skliautu. Pranešėjas padarė išvadas, kad kelionė yra žmogaus egzistencijos prasmė, o religija yra žmogaus kelionė pas Dievą. Violeta Povilionienė (KU studentė) pranešime „Gyvatės įvaizdis pasaulio modelio struktūroje“ nagrinėjo gyvatės funkcijas ir simboliką kalendoriniame cikle. Pranešimą iliustravo schemomis ir liaudies meno pavyzdžių nuotraukomis. VDU magistrantas Gediminas Baranauskas pranešime „Šamanizmo elementai stebuklinių pasakų siužetuose“ atskleidė stebuklinių pasakų ir šamanizmo sąsajas. Prelegentas, remdamasis Sibiro tautų etnografinė medžiaga, trumpai apibūdino šamanizmo fenomeną, pateikė argumentų, rodančių šamano ritualo vaizdinių atspindžius kai kuriose lietuvių stebuklinėse pasakose.

Daugiausia darbų etnografinėmis temomis pristatė Vilniaus universiteto magistrantai ir Vytauto Didžiojo universiteto doktorantai. Medžiagą savo darbams etnografai rinko ekspedicijose, archyvuose. Kristina Šliavaitytė (VU magistrantė) pranešime „Tradicinė brandos apeigų funkcinė analizė“ pateikė žinių apie merginų ir vaikinių iniciacines apeigas XIX a. pab.—XX a. pr. Lietuvos kaime. Prelegentė atskleidė regioninius, amžiaus, lyties brandos apeigų savitumus ir skirtumus. Rasos Račiūnaitės (VDU doktorantė) pranešimas „Moters vaidmuo gimtųjų papročiuose“ buvo skirtas XIX a. pab.—XX a. pr. moterų palankynų ir įvedimo apeigoms, papročiams ir tikėjimams atskleisti. Pranešėja išskyrė vaisingumą skatinančias ir nėštumo išvengimo priemones. Atskleidė nėščios, gimdyvės ir priėmėjos vaidmenį gimtuvėse. Prelegentė teigė, kad lankymas — moterų tarpusavio ritualas. Pranešime rėmėsi pačios etnografinės ekspedicijose surinkta medžiaga. Giedrė Šmitienė (VU magistrantė) pranešime „Krikštynos“ gražiai papildė anksčiau kalbėjusias prelegentes, nagrinėdama krikštyną apeigų seksualumo ir skaistumo pavyzdžius. Pranešėja teigė, kad vaisingumas buvo labiausiai vertinamas šeimoje, o krikštynos, anot pranešėjos, — „vaisingumo puota“. VU magistrantas Dmitrijus Cholopovas pranešime „Lietuvos sentikių etnografijos bruožai“ pateikė statistinių ir istorinių duomenų apie sentikius ikikarinėje ir šiandieninėje Lietuvoje. Pranešėjas, remdamasis 1994 m. surinkta etnografinė medžiaga Molėtų, Utenos, Vilniaus ir Zarasų rajonuose, papasakojo apie Lietuvos sentikių papročius bei apeigas kalendorinių ir šeimos švenčių metu. Prelegentas atskleidė šių dienų sentikių bendravimą su kitų tautybių ir konfesijų kaimo bendruomenės nariais. Aušra Simoniukštytė (VU magistrantė) jau keletą metų renka medžiagą apie elgetas Lietuvoje. Pranešime „Elgetų ir kaimo bendruomenės tarpusavio santykiai“ ji atskleidė elgetų tarpusavio susiskaidymą ir išskyrė dvi elgetų grupes: a) vietiniai nuskurdę valstiečiai, b) elgetos

profesionalai-lozoriai. Pastarieji — elgetų luomo aukščiausias sluoksnius. Šis susiskirstymas turėjo įtakos elgetų tarpusavio santykiams ir santykiams su kaimo bendruomene. Virginija Mikutavičiūtė (VDU doktorantė) pranešime „Kaimo gyventojų gyvenamųjų namų interjero simbolika“ interjerą apibūdino kaip žmogaus mikrokosmosą, kuris apsaugo nuo išorinio chaotiško pasaulio. Simbolinės saugos priemonės yra šventinti religinės paskirties daiktai, apeigos ir tikėjimai susieti su interjere esančiais objektais. Prelegentė teigė, kad simbolinis vidinės erdvės suvokimas koordinuoja ir reglamentuoja žmonių veiklą ir tarpusavio santykius interjere. Martyno Užpelkio (VU magistrantas) pranešime „Šventosios latvių etnografija“ daugiausia dėmesio buvo skirta kuršiams ir kuršininkams. Pranešėjas apibūdino kuršininkų žvejybos būdus ir tradicijas, pateikė tarmiškus žvejybos įrankių pavadinimus, nurodė buvusias priplaukas nuo Latvijos sienos iki Palangos. Pranešėjo tikslas — atkreipti dėmesį į šias senas, gražias ir mažai tyrinėtas tradicijas turinčią, tačiau jau mirštančią etninę grupę, gyvenančią Lietuvos pajūryje nuo Latvijos sienos iki Kuršių Nerijos. Ramūnas Trimakas (VU magistrantas) pranešime „Vaisinių augalinių medžiagų panaudojimo tradicijos XIX a. pab.—XX a.pr. Lietuvos kaimo vaistininkystėje“ pateikė žinių apie vaistinius augalus ir jų paruošimo būdus. Tuo užsiimančius kaimo gyventojus suskirstė į 3 grupes: a) žolininkus, b) žiniuonius, c) žiniuonius-žadėtojus (kerėtojus). Prelegentas pažymėjo skirtingus šių grupių naudojamus gydymo būdus ir prietarus, išskyrė visuotinai žinomus gydymus.

Ši konferencija buvo gera proga išklausti įvairių Lietuvos aukštųjų mokyklų etnologų ir folkloristų darbus, pamatyti jų darbo kryptis. Išsiskyrė pranešimai etnografinėmis temomis, kurie buvo paremti pačių pranešėjų ekspedicijose surinkta medžiaga. Daugiausia darbų tautosakine tema pateikė Klaipėdos universiteto atstovai. Jų darbuose dominavo pasaulio medžio įvaizdžio ieškojimai. Įdomūs ir saviti buvo darbai religine-mitologine tema. Konferencijoje pranešimų klausėsi ir dalyvavo diskusijose hab. dr. B. Kerbelytė (LLTI), VDU Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas prof. habil. dr. E. Aleksandravičius, prodekanas L. Bulota, VDU Literatūros katedros vedėjas hab. dr. L. Gudaitis, VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros vedėjo pavaduotoja doc. dr. G. Kazlauskienė bei VDU studentai.

V. Mikutavičiūtė

KONFERENCIJA „ZUBOVAI IR LIETUVA“

1995 m. spalio 20 d. Šiaulių „Aušros“ muziejus organizavo konferenciją Zubovų giminės Lietuvoje 200-osioms metinėms paminėti. B. Salatkienė („Aušros“ muziejaus Archeologijos skyriaus vedėja) pranešime „Šiaulių ekonomija iki Zubovų“ apžvelgė Šiaulių ekonomiją XVII—XVIII amžiais, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštys-

tės paįždininko Antano Tyzenhauzo reformas. Turtingą ekonomiją 1795 m. rugpjūčio 29 d. kunigaikštis Platonas Zubovas gavo iš imperatorės Jekaterinos II, nuo tada ir prasidėjo Zubovų istorija Lietuvoje. Žurnalistas, kraštotyriminkas V. Ve te i k i s pranešime „Zubovų legenda“ kalbėjo apie Zubovų šeimos išsiplėtimą, susijungimą su kitomis aristokratų šeimomis, o XX a. — ir su lietuvių tautinio atgimimo atstovais, bei integraciją į Lietuvos politiką, ūkį, kultūrą. Mokytojas, kraštotyriminkas J. Krivickas skaitė pranešimą „Zubovų giminės švietėjiška ir kultūrinė veikla Šiaulių krašte“. 1896 m. Ginkūnuose buvo įsteigta pradinė mokykla, 1898 m. jų žemėje Šiauliuose ir jų lėšomis pastatyta pradėjo veikti mergaičių gimnazija-pensionas. 1899 m. Bubiuose buvo įsteigta pradinė mokykla, o 1910 m. ten pat — gyvulininkystės ir pienininkystės mokykla. 1900 m. Šiaulių miestui buvo perduota dvaro biblioteka ir archyvas. 1903 m. pradinė mokykla įsteigta Dabikinės dvare. 1929 m. Klaipėdos krašte suorganizuota 10 vaikų darželių. Šiaulių pedagoginio instituto doc. dr. V. Rimkus pranešime „Rūmai miesto parke“ spėjama, kad pirmasis aukštas buvo pastatytas A. Tyzenhauzo valdymo metais, jam būdingas provincinio klasicizmo stilius. Antras ir trečias aukštai pastatyti XIX a. pradžioje ar viduryje. 1920 m. rūmai buvo perduoti miestui, juose veikė mokytojų seminarija, medicinos mokykla, dabar čia įsikūręs pedagoginio instituto dailės fakultetas. Gydytojos M. Gerdaitytės pranešimas — „Grafių Zubovų rūpestis žmonių sveikata, buitimi, aplinkosauga“. Rimtos globos susilaukė pasenę valstiečiai, invalidai, elgetos, jiems pastatyti prieglaudos namai, ligonbučiai, ypač pasitarnavę choleros ir maro epidemijų metu. E. Raguckienės („Aušros“ muziejaus Istorijos skyriaus vedėja) pranešimas — „Apie Zubovų giminės eksponatus Šiaulių „Aušros“ muziejuje“. Jame laikomi 72 eksponatai — 38 dokumentai ir 34 fotografijos.

Išleistos pranešimų tezės.

V. Rimkus

KONFERENCIJA APIE AKADEMIKĄ VLADĄ JURGUTĮ

1995 m. lapkričio 6 d. Lietuvos mokslų akademijos didžiojoje salėje įvyko mokslinė konferencija žymaus Lietuvos mokslininko, valstybės ir politikos veikėjo akademiko, Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetų profesoriaus Vlodo Jurgučio (1885—1966) 110-osioms gimimo metinėms paminėti. Renginio organizatoriai — Lietuvos mokslų akademija, Vilniaus universitetas ir Lietuvos bankas.

Mokslinę konferenciją pradėjo Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Benediktas Juodka ir Lietuvos banko valdybos pirmininkas Kazys R at k e v i č i u s, trumpai apibūdinę V. Jurgučio asmenybę. Apie nepriklausomos Lietuvos (1918—1940)

ir nacių okupacijos metais daugelyje visuomenės, ekonomikos ir politikos sričių pasižymėjusį V. Jurgutį pranešimus skaitė trys prelegentai. Vilniaus universiteto prof. Stasys Martišius savo pranešime „Mylėti Lietuvą, norėti Lietuvos — tai mūsų politika (V. Jurgutis)“ pasakojo ne tik apie šią „prometėjišką asmenybę“, bet ir apie atliktus darbus, teorinį palikimą. Pabrėžė, kad V. Jurgutis Lietuvos valstybės gyvenime, siekiant jos suklestėjimo visiems piliečiams, išskyrė tris „banginius“ — demokratiją, klestinčią ekonomiką ir kultūrą. Apie tai, kad V. Jurgučio darbai, knygos ir straipsniai — didžiulis lobynas ir dabartiniams mūsų politikams, ekonomistams, bankininkams ir vienas pradžiamokslių kovojant su korupcija, taip pat kalbėjo kitas Vilniaus universiteto profesorius Alfonsas Žilėnas pranešime „Ižy-mus Lietuvos pedagogas ir žmogus, ekonomistas finansininkas, akademikas Vladas Jurgutis“. Buvo pabrėžta ir V. Jurgučio drąsa priešinantis nacių užmačioms apiplėš-ti ir germanizuoti Lietuvą. Naciai atkeršijo — 1943 m. kartu su Lietuvos intelek-tualų ir rezistentų grupe V. Jurgutis atsidūrė Štuthofio koncentracijos stovykloje. Po jos — sovietinių enkavedistų tardymai Lietuvoje. Apie tai ir V. Jurgučio gyvenimo kelią pasakojo ir trečioji pranešėja — Egidija L a u m e n s k a i t ė. Atsiminimais pasidalijo ir konferencijos klausytojai, taip pat V. Jurgučio dukterėčia Elena J u r - g u t y t ė - V e n c k u v i e n ė, buvusi šalia savo dėdės tuomet, kai jis 1946 m. buvo pašalintas iš Vilniaus universiteto ir skurdžiai gyveno tylioje Vilniaus Užupio gat-velėje. Iš sovietinės „užmaršties“ prikeltam V. Jurgučiu pagerbti vieną Vilniaus gatvių žadama pavadinti šio žymaus mūsų tautiečio vardu.

S. Buchaveckas

KONFERENCIJA „LIETUVOS VALSTYBĖ XIII—XVIII a.“

1995 m. lapkričio 7—10 d. Lietuvos istorijos instituto salėje įvyko Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos skyriaus organizuota tarptautinė konferencija „Lietuvos valstybė XIII—XVIII a.“ Šioje konferencijoje buvo perskaitytas 41 pranešimas, įvyko dvi apskrito stalo diskusijos temomis: „Lietuvos valstybės pradžia istorikų ir archeologų akimis“ bei „Abiejų Tautų Respublikos žlugimas iš 200 metų perspektyvos“. Dėl kiekvienos jų pasisakė po keliolika konferencijos svečių ir dalyvių.

Pirmąją konferencijos dieną, po jos iškilmingo atidarymo, buvo perskaityti 9 pranešimai. Dr. V. Žulks (Klaipėda) skaitė pranešimą „Baltų visuomenė anks-tyvaisiais viduramžiais“, paremtą archeologiniais duomenimis. Dr. A. Mickevi-čius (Vilnius) dėmesį sukonzentravo į Vakarų Lietuvos (prie Baltijos jūros) teri-torijas: „Valstybingumo pradžios problema vakarų baltų teritorijose“. Dr. G. Zabie-

la (Vilnius) pranešime „Pilys Rytų Lietuvoje besikuriant Lietuvos valstybei“ aptarė rytų ir šiaurės Aukštaitijos regionus. Dr. A. Kuncevičius (Vilnius) pranešime „Trakų pilys ir miestai archeologijos duomenimis“ rėmėsi naujausiais kasinėjimais.

Didelį susidomėjimą sukėlė prof. E. Gudavičiaus (Vilnius) pranešimas „Dėl pirmojo Lietuvos krikšto datos“. Du pranešimai buvo skirti ir ankstyvajai lietuvių karybai: I. Leonavičiūtės (Vilnius) „Kariaunos vaidmuo kuriantis Lietuvos valstybei“ bei D. Barono (Vilnius) „Lietuvių karyba XIII a.“ Giminingos tematikos buvo ir dr. A. Nikžentaičio (Klaipėda) pranešimas „Belaisviai iš Vokiečių ordino valstybės Lietuvoje ir lietuviai belaisviai Prūsijoje (iki 1410 m.)“. A. Dubonis (Vilnius) aptarė karines didžiojo kunigaikščio žmonių faktorijas („Lietuvių kraštas — Littovin lant Žemaitijoje (1384 m.)“.

Lapkričio 8 d. buvo perskaityta 12 pranešimų: dr. J. Kiaupienė (Vilnius) įvertino Krėvos akto autentiškumą — „1385 m. aktas Lietuvos ir Lenkijos unijų istorijoje ir historiografijoje (problemos formulavimas)“, A. Stanaitis (Vilnius) skaitė pranešimą „Lietuvos krikštas ir įsijungimas į viduramžių Europos politinę sistemą“, o Ž. Mačiukas (Vilnius) — „Teorinis Vytauto karūnacijos ginčas“. Habil. dr. adjunktas G. Błaszczykas (Poznanė) apžvelgė lietuvių ir lenkų karinius santykius tarp Krėvos ir Liublino („Iš lenkų ir lietuvių karinių santykių 1385—1569 m. istorijos“). Šiuo metu Klaipėdos universitete dirbęs dr. S.C. Rowellas iš Kembridžo (Anglija) universiteto savo pranešimą pavadino „Maištai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XV a.“, o svečias iš Poznanės habil. dr. adjunktas K. Pietkiewiczzius išnagrinėjo LDK valdovo dvaro personalinę sudėtį XV a. pabaigoje ir XVI a. pradžioje: „Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro dvaras“.

Popietiniame posėdyje R. Girkontas (Vilnius) skaitė pranešimą „Lyginamoji dviejų Vytauto bažnytinės unijos bandymų analizė“; V. Stancelis (Vilnius) aptarė Livonijos karo išvakarėse susiklosčiusią tarptautinę LDK padėtį: „1557 m. Pasvalio sutartis — permainų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės santykiuose su Hohencolernų dinastija rezultatas“; prof. M. Jučas (Vilnius) pristatė pranešimą „Kas prieštaravo unitarinės Respublikos idėjai Liublino unijos išvakarėse (1564—1569 m.)?“; dr. J. Tumelis (Vilnius) savo pranešimą pavadino „Lietuvių kilmės iš romėnų teorijos genezė ir susiformavimas“, o dr. I. Valikonytė (Vilnius) skaitė pranešimą „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorių teisė laisvai ištekti: realybė ar fikcija?“ Paskutinis savo pranešimą „Mykolas Lietuvis ir Teodoras Jevlaševskis: du požiūriai į teismų reformą“ tądien skaitė D. Vilimas (Vilnius).

Lapkričio 9 d. buvo perskaityta 12 pranešimų. Reformaciją Lietuvoje apžvelgė dr. I. Lukšaitė (Vilnius) — „Lietuvos Reformacijos periodizacija“. Dr. D. Kuolio (Vilnius) pranešimo tema — „Tautinių ir valstybinių ideologijų sankirta XVII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės literatūroje“. Dr. Z. Kiaupa (Vilnius) apžvelgė LDK padėtį poliublijinėje Respublikoje — „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė

Abiejų Tautų Respublikoje (politinės permainos ir valstybingumo apsauga)“. K. Antanaičio (Kaunas) pranešimas: „1576 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Gardino seimas“. Habil. dr. A. Tylos (Vilnius) pranešime paliesta LDK finansų (išdo) istorijos klausimai („Valdovo stalo dvarų administravimas Lietuvoje XVI a. pabaigoje—XVII a. viduryje“). A. Ragausko (Vilnius) pranešimo tema — „Vilniaus miestiečiai Maskvos okupacijos metu (1655—1661 m.)“, dr. A. Zakrzewskio (Varšuva) — „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pareigūnų rinkimo ir valdovo patvirtinimo praktika“. Prof. H. Wisneris skaitė pranešimą tema „Keletas pastabų apie LDK XVIII a. pirmojoje pusėje“, G. Sliesoriūnas (Vilnius) aptarė LDK padėtį XVII a. pabaigoje („Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos Karalystės teisių sulyginimo coaegatio jurium akto priėmimas 1697 m.“), dr. F. Sliesoriūno (Vilnius) pranešimo tema — „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1733—1736 m. tarpuvaldyje“. Karybos problemas lieti J. Dujotas (Kaunas) pranešime „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karybos problemos Augusto III valdymo (1733—1763 m.) laikotarpiu“. Heraldikos specialistas dr. E. Rimša (Vilnius) papasakojo apie LDK miestų herbus XVIII a. pabaigoje, jiems patekus į carinės Rusijos valdžią („Lietuvos miestų heraldika Abiejų Tautų Respublikos padalijimo metu“).

Paskutiniąją konferencijos dieną daugelis pranešimų buvo skirta XVIII a. pabaigos problematikai. D. Karvelis (Vilnius) perskaitė pranešimą „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacija Vilniuje 1764 m.“, V. Rakutis (Kaunas) — „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės reformos 1764—1776 m.“, o V. Doliński (Vilnius) aptarė XVIII a. 7—8 dešimtmečio Baro konfederaciją — „Simonas Kosakovskis ir Baro laikų konfederacinis judėjimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (1768—1775 m.)“. Dr. adjunktė M. Šlusarska (Varšuva) skaitė pranešimą „Stanislovo Augusto laikų Lietuvos vyriausiojo tribunolo pamokslininkai „apie tėvynės meilę, piliečių santarvę ir vienybę“. Dr. E. Meilus (Vilnius) apžvelgė Respublikos žlugimo Rusijos aspektą („Abiejų Tautų Respublikos žlugimo priežasčių Rusijos aspektas nuo XVII a. vidurio“). R. Šmigelskytės (Vilnius) pranešimo tema — „Lietuvos konfederacijos vadų veikla 1793 m. Gardino seime“. Konferenciją užbaigė prof. A. Šidlauskas (Vilnius) pranešimas „Carizmas ir švietimas Lietuvoje XVIII a. pabaigoje“ bei V. Pugačiauskas (Vilnius) pranešimas „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumas 1812 m.“

Po apvalaus stalo diskusijos, tardamas uždarymo žodį, dr. Z. Kiaupa padėkojo konferencijos dalyviams, svečiams ir rėmėjams (konferencijos organizavimą parėmė Atviros Lietuvos fondas). Buvo pasidžiaugta ir tuo, kad konferencijoje dalyvavo didelis būrys jaunimo.

Konferencijos medžiagą žadama išleisti atskira knyga.

D. Vilimas

ETNINĖ KULTŪRA IR KRIKŠČIONYBĖ

Vilniaus universiteto centrinių rūmų teatro salėje 1995 m. lapkričio 9—10 d. įvyko Lietuvių katalikų mokslo akademijos surengta konferencija „Etninės kultūros krikščioniškieji aspektai“. Jos organizacinį komitetą sudarė kun. J. Boruta SJ, habil. dr. V. Milius, dr. A. Počiulpaitė. Konferencijos pradžioje V. Milius, pabrėždamas jos aktualumą, pažymėjo, jog kai kurie krikščioniškosios kultūros elementai, pavyzdžiui, kryžiai ir koplytėlės, lietuvių tautos istorijoje iškilo kaip savitas etninės kultūros bruožas. Mokslininkas taip pat akcentavo dvi tendencijas, išryškėjusias krikščionybės ir etninės kultūros sąveikoje, — tai krikščionybės poveikis kai kurioms liaudies kultūros sritims (pedagogikai, tautodailei) ir krikščioniškųjų elementų perkūrimas, suteikiant jiems etninių bruožų.

Konferencijoje dalyvavo įvairių sričių mokslininkai: istorikai, filosofai, etnologai, dailėtyrininkai, etnomuzikologai iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Kretingos, Punsko (Lenkija). Dauguma skaitytų pranešimų buvo susiję su katalikiškąja kultūra, tačiau buvo ir du įdomūs pranešimai apie evangelikų ir sentikių bendruomenes. Dvi dienas trukusioje konferencijoje pranešimus skaitė: kun. J. Boruta SJ — „Evangelijos inkultūracija etninėse kultūrose“, G. Beresnevičius — „Dievo idėja baltų kultūriniam kontekste“, S. Rozana — „Krikščioniškosios kultūros šaknys“, A. Vitkus — „Krikščioniškieji pradai istoriniu aspektu“, P. Žostautaitė — „Surinkimai Mažojoje Lietuvoje“, V. Rimkus — „Katalikiškos apeigos tremtyje“, G. Rugevičiūtė — „Etnokultūra katalikiškoje pradinėje mokykloje“, I. Čepienė — „Vaikų religinis auklėjimas Lietuvos kaime XX a. pirmoje pusėje“, D. Cholopovas ir G. Potašenko — „Sentikiai Rytų Lietuvoje: Šeimos papročių ciklas“, A. Vyšniauskaitė — „Jaunųjų atsisveikinimo išvykstant į jungtuves apeigos“, A. Vaicekauskienė — „Punsko ir Seinų krašto vestuvių papročiai“, R. Račiūnaitė — „Krikščionybės ir pagonybės sintezė gimtųjų, vestuvių ir laidotuvių papročiuose“, L. Klimka — „Lietuvių kalendoriniai papročiai: tradicinis ir krikščioniškasis aspektai“, J. Mardosa — „Krikščionybės elementai lietuvių talkose XIX a. pab.—XX a.“, V. Dačinskienė — „Katalikiškų laidotuvių liaudies giesmių tradicijos Lietuvoje“, A. Motuza — „Švč. M. Marijos valandų maldų ir giesmių lietuviškoji kilmė, jų papročių lokaliniai ypatumai“, V. Milius — „Kryžiai ir koplytėlės lietuvių liaudies papročiuose“, A. Giniūnienė — „Žemaitijos stacijos: Beržonas, Gintališkė, Notėnai“, T. Jurkuvienė — „Liaudiškos Nukryžiuotojo skulptūros Vilkaviškio vyskupijoje“, R. Stankevičienė — „Antakalnio Jėzaus skulptūros įtaka liaudies dailei“, S. Urbonienė — „Šventųjų moterų vaizdavimas lietuvių liaudies skulptūroje“, A. Počiulpaitė — „Ikonografijos ir kūrėjo individualybės santykis liaudies mene“, A. Širmulis — „Krikščionybės poveikis lietuvių liaudies memorialiniams paminklams“, E. Usačiovaitė — „Katalikiškieji simboliai lie-

tuvių liaudies ornamentikoje“, A. Stravinskas — „Lietuviškų geležinių kryžių puošyba“, S. Šimaitis — „Šventieji audimo raštai kaip visuma (Žiemgalos audinio pavyzdys)“, L. Gaigalienė — „Lietuvos bažnyčių XVII—XIX amžių liturginių rūbų audiniai“.

Konferencijos diskusijose R. Merkienė kalbėjo apie kryžių lankymo ir kitus papročius, papildydama savo surinkta medžiaga. Buvo pažymėti papročių struktūros ir funkcionavimo raidoje regioniniai bei laikotarpio savitumai. V. Rimkus, padėkojęs konferencijos organizatoriams, pasigedo pranešimų, apibūdinančių šią šiuolaikinę situaciją, taip pat pabrėžė, jog konferencijos metu išryškėjo lietuvių pagoniškosios ir krikščioniškosios kultūrų sąveika. Pastarajai minčiai neprieštaravo ir J. Vaiškūno teiginys apie lietuvių etninės kultūros sinkretiškumą. P. Kalniaus pasisakyme diskusijose buvo pabrėžta natūrali krikščionybės ir lietuvių tautinės kultūros sąveika. Mokslininkas iškėlė klausimą apie pastaruoju metu kartais pasitaikantį krikščioniškosios ir pagoniškosios kultūrų dirbtinį supriešinimą ir siūlė skirti du pagonybės aspektus: gyvenimo normų taikymą šiandieninėje visuomenėje ir pažintinį. Buvo neigiamai įvertinta šiandieninių pagoniškųjų viešųjų religinių apeigų įtaka kuriant tautos, valstybės įvaizdį. Diskusijų susilaukė ir S. Šimaičio pranešimas (R. Merkienė, V. Rimkus).

Konferencijos „Etninės kultūros krikščioniškieji aspektai“ pranešimus numatoma išleisti atskiru leidiniu.

A. Čepaitienė

LIETUVOS KARIUOMENEI — 77

Minint Lietuvos kariuomenės įkūrimo 77-ąsias metines, 1995 m. lapkričio 22 d. Lietuvos savanoriškojoje krašto apsaugos tarnyboje įvyko Lietuvos kariuomenės skaitymai. Ši tradicija prasidėjo 1992 m. Taigi savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos, Krašto apsaugos ministerijos, Lietuvos kariuomenės atstovai bei jos rėmėjai rinkosi ketvirtąjį kartą.

Lietuvos kariuomenės skaitymus organizavo Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Lietuvos vaizdo ir garso archyvas ir Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba.

Buvo perskaityta 13 pranešimų, kuriuose buvo prisiminti svarbiausieji Lietuvos kariuomenės kūrimosi ir veiklos momentai nuo Lietuvos ginkluotųjų pajėgų kūrimosi iki šių dienų. Pranešimus skaitė įvairių specialybių ir įvairių visuomenės ir valstybinių organizacijų atstovai: muziejininkai, aukštųjų mokyklų dėstytojai, Lietuvos karo akademijos bei Krašto apsaugos ministerijos atstovai, mokslininkai, Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karių šeimų moterų draugijos narės.

Susirinkusiuosius pasveikino ir konferenciją atidarė Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos atstovas kpt. dr. Gintautas Surgailis. Pranešimus skaitė: Gytis Ramoška (Lietuvos aviacijos muziejus Kaune) — „Lietuvos karo aviacija Nepriklausomybės kovose“, Danutė Andrijauskaitė (Vilkaviškio krašto muziejus) — „Vilkaviškio krašto kariai savanoriai“, dr. Vytautas Leščius (Vilniaus universitetas) — „1919—1920 metai — karininkų rengimo pradžia“, plk. lt. Algis Balašis (VRM pasienio policijos departamentas) — „Karininkų rengimas 1920—1940 metais“, Vidmantas Jankauskas (Lietuvos dailės akademija) — „Generolas M. Katče — biografijos bruožai“, mjr. Sigitas Valaitis (Lietuvos karo akademija) — „1936 m. karo prievolės įstatymas“, dr. Nastazija Keršytė (Kultūros ir meno institutas) — „Karo muziejaus organizavimas“, Algimantas Kasparavičius (Vilniaus pedagoginis universitetas) — „Lietuvos diplomatinė karinė reakcija į J. Pilsudskio perversmą Lenkijoje 1926 m.“, Vaclova Martinėnienė (Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karių šeimų moterų draugija, Vilnius) — „Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karių šeimų moterų draugijos įnašas į kariuomenės gyvenimą“, Gražina Palionienė (Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karių šeimų moterų draugija, Vilnius) — „Lietuvos karys gyvenimo kryžkelėse“, Jonas Vaičėnonis (Vytauto Didžiojo karo muziejus) — „Lietuvos žydai ir Lietuvos kariuomenė: 1918—1940“, dr. Juozas Matusevičius (Lietuvos istorijos institutas) — „Lietuvos kariai pirmosios sovietinės okupacijos metais“ ir kpt. dr. Gintautas Surgailis (Krašto apsaugos ministerija) — „Krašto apsaugos atkūrimas ir veikla pirmaisiais atgautos Nepriklausomybės metais“.

J. Matusevičius

PAMINĖTAS „KULTŪROS“ BENDROVĖS 75-METIS

1995 m. lapkričio 24 d. Šiaulių „Aušros“ muziejuje įvyko konferencija „Kultūros“ bendrovės įkūrimo 75-mečiui paminėti.

Kooperatinė knygų leidimo ir kultūros darbo bendrovė „Kultūra“ Šiauliuose įkurta 1920 m. Jos tikslas — šviesti žmones, kovoti prieš mažaraštingumą. Bendrovė organizavo knygų leidybą (1921—1927 m. išleido 140 pavadinimų knygų bendru 621 000 egz. tiražu), leido „Kultūros“ žurnalą (1923—1941), steigė knygynus, bibliotekas, skaityklas, liaudies namus, rengė paskaitas, kursus, koncertus, steigė „Kultūros“ būrelius, rengė kongresus, konferencijas, iškėlė Kultūros fondo idėją. Bendrovės veiklos šūkis buvo „Švieskis ir šviesk“. Pašlijus bendrovės finansiniams reikalams, trukdant plėsti kultūrinį darbą per „Kultūros“ būrelius, bendrovė buvo

likviduota. Jos darbą tęsė Kultūros švietimo draugija, įregistruota 1926 02 24. Tačiau draugija platesnio darbo nepajėgė dirbti, apsiribojo tik „Kultūros“ žurnalo ir knygų leidyba (išleido 18 pavadinimų knygų). Draugija veikė iki 1940 m.

Konferencijoje buvo nagrinėjama įvairiapusė bendrovės veikla, diskusijose aptariama ir šiandieninė kultūros situacija. Pranešimus skaitė Šiaulių pedagoginio instituto dėstytojai, muziejaus darbuotojai: R. Trimonienė — „Lietuvos kultūrinis budimas, atkūrus valstybingumą“, J. Sireika — „Kultūros“ bendrovės leidybinė veikla“, I. Klimašauskienė — „Žurnalas „Kultūra“, V. Rimkus — „Kultūros“ bendrovės leidinių meninis vaizdas“, V. Šiukščienė — „Kultūros“ bendrovės eksponatai Šiaulių „Aušros“ muziejuje“, E. Raguckienė — „Kultūros“ būreliai“, D. Striogaitė — „Višinskio liaudies universitetas“, S. Bulzgis — „Lietuvos kultūros fondo Šiaulių krašto skyriaus leidybinė veikla“. Diskusijose dalyvavo muziejininkas S. Daunys, Šiaulių miesto Kultūros skyriaus vedėjas H. Smilgys ir kiti. Buvo analizuojama šiandieninė kultūros situacija, ieškoma paralelių tarp „Kultūros“ bendrovės ir šiandieninio Lietuvos kultūros fondo Šiaulių skyriaus bei jo leidyklos „Saulės delta“ veiklos.

Bendrovės sukakčiai muziejuje buvo surengta paroda iš fondų. Joje buvo eksponuojami „Kultūros“ bendrovės leidiniai, dokumentai apie bendrovės veiklą, nuotraukos. Muziejaus darbuotojos (sudarytojos — V. Šiukščienė ir A. Tamulienė, redaktorė — J. Švambarytė, dailininkė — J. Tamošiūnaitė) parengė katalogą „Kultūros“ bendrovės leidiniai Šiaulių „Aušros“ muziejuje“.

V. Šiukščienė

KONFERENCIJA „KULTŪRŲ SAŲEIKA BALTIJOS REGIONE“

1995 m. gruodžio 14—15 d. Lietuvos istorijos instituto etnografai surengė tarptautinę konferenciją, kurioje buvo nagrinėjamos Baltijos regiono tautų etnokultūrinės sąveikos. Pagrindinė jos organizatorė buvo Janina Morkūnienė. Renginys įvyko naujose Instituto patalpose. Pranešėjai ir klausytojai buvo Etnografijos skyriaus darbuotojai, Vilniaus ir Kauno aukštųjų mokyklų dėstytojai ir doktorantai, kitų mokslo institucijų ir muziejų atstovai, „Liaudies kultūros“ žurnalo darbuotojai, kraštotyrininkai. Sulaukta pranešėjų iš Latvijos, Rusijos ir Suomijos.

Konferenciją įžanginiu žodžiu pradėjo Etnografijos skyriaus vedėja Regina Merkienė. Plenariniuose posėdžiuose pranešimus skaitė: Seppo Knuttila (Joensuu) — „Mentaliteto istorija ir folkloristika“, Aleksandras Mylnikovas (Sankt Peterburgas) — „Legendos apie Palemoną atgarsiai rusų chronografe“, Aija Jansone (Ryga) — „Latvių siuvinėjimo tradicijos ir naujovės XX a.“, Romualdas

Apanavičius (Vilnius) — „Senosios etnokultūrinės sąveikos bruožai baltų, slavų, finų ir germanų XIX—XX a. etnomuzikavimo tradicijose“, Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė (Kaunas) — „Folklorinis pasaulio modelis dabartinėje lietuvių vaikų poezijoje“, Jonas Mardosa (Vilnius) — „Kaimo religinio gyvenimo formos ir funkcijos XX a. pirmojoje pusėje“, Elvyra Usačiovaitė (Vilnius) — Joninių simbolika Lietuvoje: senųjų tikėjimų ir krikščionybės sąveikos“, Libertas Klimka (Vilnius) — „Lietuvių kalendoriniai papročiai sisteminiu požiūriu“, Regina Merkienė (Vilnius) — „Velykos Baltijos regione XX a.: kalendorinių papročių bendrumai ir savitumai“.

Kai kurie pranešimai skaityti „Meno ir amatų“ bei „Šeimos ir bendruomenės sekcijose“. Pirmoje sekcijoje pranešimus skaitė: Rūta Guzevičiūtė (Vilnius) — „Renesanso kostiumas Lietuvoje“, Vacys Milius (Vilnius) — „Lietuvių etnografinė ikonografija: šaltiniai, tyrinėjimai, poreikiai“, Romas Juzefovičius (Vilnius) — „Lietuvos tautinių mažumų verslai ir amatai naujoje kaimyninių šalių istoriografijoje“, Janina Morkūnienė (Vilnius) — „Kailiadirbystės amatas Lietuvoje XIX a. antrojoje—XX a. pirmojoje pusėje: etnokultūrinės sąveikos“, Vytautas Tumėnas (Kaunas) — „Vakarinių baltų bei švedų sąveikos atspindys juostų ornamente“, Rytis Ambrazevičius (Vilnius) — „Dainavimo tradicijos perėmimas folkloro ansambliuose: kitimo dėsningumai“. Antroje sekcijoje pranešimus skaitė: Henrika Ilgievič (Vilnius) — „Didikų šeima Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“, Danguolė Svidinskaitė (Vilnius) — „Pavasario ciklo švėstas vanduo ir jo funkcijos Trakų dekanate (XX a. pirmoji pusė)“, Rasa Paukštytė (Kaunas) — „Krikštatėvių vaidmuo krikštytųjų papročiuose“, Irena Čepienė (Vilnius) — „Lietuvinių šeimų tradicijos Kintų apylinkėje XX a. pirmojoje pusėje“, Žilvytis Šaknys (Kaunas) — „Patalkių vakarėliai Lietuvos jaunimo bendruomeniniame gyvenime (XIX a. pabaiga—XX a. pirmoji pusė)“.

Po pranešimų pareikšti pageidavimai dėl būsimos konferencijos pobūdžio, nartata konferencijos dalyvių vardu parašyti pareiškimą Kultūros ministerijai dėl etninės kultūros puoselėjimo. Po konferencijos įvyko Etnografijos skyriaus darbuotojų ir svečių iš Latvijos bei Suomijos susitikimas: vieni kitiems papasakojo apie savo institucijose vykdomus tyrinėjimus, latvės, jų pageidavimu, buvo supažindintos su rankraštyno ir fototekos tvarkymu.

Konferenciją finansiskai parėmė Atviros Lietuvos fondas. Dalyviams koncertavo Lietuvos mokslų akademijos folklorinis ansamblis „Dijūta“. Lietuvių ir anglų kalbomis buvo išleistos pranešimų tezės „Kultūrų sąveika Baltijos regione = Interaction of cultures in the Baltic region“. Pranešimus taip pat numatoma paskelbti.

V. Milius

**1995 m. gruodžio 14—15 d. Lietuvos istorijos institute
vykusios tarptautinės mokslinės konferencijos
„Kultūrų sąveika Baltijos regione“ rezoliucija**

Konferencijoje „Kultūrų sąveika Baltijos regione“ susipažinta su Baltijos ir Baltąją jūrą supančių tautų vertybinėmis orientacijomis, turtingomis tradicijomis ir savitomis etninėmis kultūros raiškos formomis, atskleistos etnokultūrų raidos ir jų istorinių ryšių pasekmės. Diskusijų metu pažymėta, kad šiuo metu dėl Lietuvos ilgalaikės aneksijos ir su tuo susijusio informacijos apie Vakarų kultūrą bado Lietuvos Respublikoje susiklostė palankios aplinkybės nepageidaujamų negatyvių kultūros reiškinių interferencijai. Konferencijos dalyviai labai susirūpinę tolimesne etninės kultūros raida. Ši visų etnoso narių kuriama, istoriškai susiformavusi nuolat besikeičianti sistema, apimanti socialinės, dvasinės ir materialinės raiškos sritis, atsidūrė kryžkelėje. Lietuvių tauta ne kartą įrodė savo prieraišumą humanistinėms kultūros vertybėms — atsakomybei už šeimą, bendruomenę, valstybę, kūrybingumui, tautinei ir religinei tolerancijai. Deja, šiuo metu kyla grėsmė tiek minėtųjų vertybių perimamumui, tiek geriausių etninės kultūros tradicijų tęstinumui. Nuolatos per masines informacijos priemonės ir kitais būdais reklamuojama kosmopolitinė masinė bulvarinė kultūra, vaikams ir jaunimui fizinis ir dvasinis smurtas pateikiamas kaip priimtina elgesio norma, siūloma diegti šaknų neturinčius papročius, paliekant užmarščiai laiko išbandytas išliekamąją vertę turinčias jų vietines formas. Integruojantis Lietuvai į Europą, etninės savimonės ir etninės kultūros savitumo išsaugojimas turėtų būti prioritetinė valstybės politikos kryptis.

Konferencijos dalyviai apsvarstė etninės kultūros apsaugos priemones ir vienigai nutarė kreiptis į Lietuvos švietimo ir mokslo, taip pat kultūros ministrus, visą Lietuvos visuomenę, ragindami visais įmanomais būdais kuo skubiau saugoti, gairinti ir kūrybiškai įtvirtinti geriausiąjį etninės kultūros palikimą, padedantį ugdyti etninę ir pilietinę savimonę bei savigarbą, kaip svarbiausias sąlygas išlikti lietuvių tautai ir Lietuvos valstybei. Dėl to būtina kaip galima greičiau imtis šių priemonių:

1. Parengti ir vyriausybinio lygiu priimti etninės kultūros apsaugos įstatymą.
2. Parengti ir vyriausybinio lygiu priimti etninės kultūros palikimo, jo kaupimo ir apsaugos įstatymą.
3. Parengti ir vyriausybinio lygiu priimti etninės kultūros pažinimo ir jos plėtojimo programą.
4. Remti etnologinių tyrimų programas. Sudaryti galimybes studentams, studijuojantiems etninę kultūrą, dalyvauti valstybinėse programose ir gauti finansinę paramą lauko tyrimams.
5. Visų laipsnių švietimo ir auklėjimo įstaigose į mokymo-auklėjimo programas įjungti lietuvių etninės kultūros kursą, pagal auklėtinių sampratos lygį, supažindinantį juos su tradiciniais buities, elgsenos, papročių savitumais.

6. Atkurti Etnologijos katedrą Vilniaus universitete.

7. Visų Lietuvos universitetų humanitarinio profilio fakultetų studentams, ypač ruošiamiems pedagoginiam darbui, įvesti privalomą lietuvių etninės kultūros pagrindų kursą.

8. Teikti prioritetą Lietuvos akademinį etnologinių tyrimų ir etnografijos šaltinių publikavimui.

9. Sudaryti tinkamas darbo sąlygas žurnalo „Liaudies kultūra“ redakcijai. Lietuvos etninių kultūrų pažinimui skirtus mokslo ir mokslo populiarinimo leidinius, konferencijų pranešimų rinkinius finansuoti tiek, kad jie būtų prieinami mokytojams, studentams ir visai skaitančiai visuomenei.

10. Sudaryti galimybę vidurinių mokyklų bibliotekoms įsigyti Lietuvos kultūros ir jos istorijos studijoms skirtus žurnalus „Lituanistica“, „Darbai ir dienos“, „Liaudies kultūra“ ir kt.

11. Skatinti Lietuvos ir gretimų valstybių etnologų bendradarbiavimą, finansuojant bendrąsias konferencijas ir leidinius užsienio kalbomis. Sudaryti galimybę Lietuvos etnologinių tyrimų centrui — Lietuvos istorijos institutui komplektuoti naujausią Europos etnologinę literatūrą.

12. Remti kraštotyrinę veiklą ir vietinių su verslais ir papročiais susijusių etnokultūrinių tradicijų gaivinimą.

Konferencijų dalyvių išrinktas rezoliucijos rengimo komitetas: *prof. habil. dr. R. Apanavičius, doc. dr. I. Čepienė, dr. P. Kalnius, habil. dr. J. Kudirka, prof. habil. dr. R. Merkienė, prof. habil. dr. V. Milius, dr. J. Morkūnienė, habil. dr. R. Rimantienė, prof. habil. dr. A. Vyšniauskaitė.*

KONFERENCIJA, PARODA IR LEIDINĖLIS „ŠVENTASIS JURGIS IR RANKŠLUOSČIAI“

1955 m. gruodžio mėn. 22 d. „Šiaulių „Aušros“ muziejuje įvyko konferencija „Šventasis Jurgis ir rankšluosčiai“. Buvo surengta medinių skulptūrų ir rankšluosčių paroda iš muziejaus fondų. Pranešimai paskelbti tokio pat pavadinimo leidinyje.

Pranešimus skaitė: Skaistė M o c k u t ė — „Rankšluosčių rinkinys „Aušros“ muziejuje“; doc. Vytenis R i m k u s — „Šventasis Jurgis ir lietuvių liaudies skulptūra“; mons. Antanas Bitvinskas — „Šiaulių Šv. Jurgio bažnyčios istorija“; doc. Dalia S t r i o g a i t ė — „Medinių šventojo Jurgio skulptūrėlių motyvas lietuvių prozoje ir poezijoje“; Arūnas V a s i l i a u s k a s — „Medinės šventojo Jurgio skulptūrėlės „Aušros“ muziejuje“.

Tokios nedidelės parodos ir jų proga surengtos mokslinės konferencijos tampa „Aušros“ muziejaus mokslinės, ekspozicinės ir švietėjiškos veiklos sistema.

V. R i m k u s